

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งจะนำเสนอประเด็นสำคัญตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 ความเป็นมาของโรงเรียนที่เปิดสอนสองหลักสูตร
- 2.2 ความเป็นมาของหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549 (ฉบับทดลอง)
- 2.3 การจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2549 (ฉบับทดลอง)
- 2.4 ความหมายของการเรียนการสอน
- 2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน
- 2.6 องค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน
- 2.7 การจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ
 - 2.7.1 ด้านการวางแผนการสอน
 - 2.7.2 ด้านการดำเนินการสอน
 - 2.7.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน
 - 2.7.4 ด้านการวัดและประเมินผล
- 2.8 หลักการและแนวคิดการจัดการเรียนการสอน
- 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเป็นมาของโรงเรียนที่เปิดสอนสองหลักสูตร

แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีรูปแบบที่หลากหลาย มีการจัดในสถานศึกษาหลายประเภท ได้แก่ โรงเรียนของรัฐบาล โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1) และมาตรา 15 (2) สถานศึกษาปอเนาะ ศูนย์ฝึกอบรมจริยธรรมและศาสนาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งมีผู้ได้รับบริการการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกสังกัด จำนวนกว่า 500,000 คน และผู้รับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน อีกประมาณ 500,000 คน

ด้วยรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลายดังกล่าวหลายด้านยังคงมีความซ้ำซ้อน กระบวนการจัดการศึกษาบางด้านขาดประสิทธิภาพ มีการออกกลางคัน ขาดความยืดหยุ่น ขาด

ความเชื่อมโยง และไม่สามารถเทียบโอนระหว่างกันได้ เช่น หลักสูตรอิสลามศึกษา ซึ่งทำให้ผู้เรียนต้องเรียนซ้ำ เสียเวลาบางส่วนไม่ได้เรียนด้านวิชาที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนของรัฐไม่สอดคล้องกับชีวิตและความต้องการของประชาชน ทำให้โรงเรียนของรัฐไม่เป็นที่นิยมของประชาชนในท้องถิ่น และยังส่งผลให้เด็กไทยพุทธและมุสลิมบางส่วนขาดการเรียนรู้ร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องยึดหลักการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความต้องการของท้องถิ่นและประชาชนที่มีลักษณะเฉพาะบนพื้นฐานของหลักศาสนาที่เชื่อมโยงหลักการทางศาสนาเข้ากับวิชาสามัญและวิชาชีพที่ยึดผู้เรียนและประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยให้มีการบริหารจัดการในลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น โดยมีแนวทางมุ่งพัฒนาสถานศึกษาของรัฐให้มีมาตรฐานคุณภาพสูงและพอเพียงต่อการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนนิยมเข้ามาเรียนมากขึ้น เน้นการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมศักยภาพและความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้มีการเรียนรู้วิชาศาสนาวิชาอาชีพ และวิชาสามัญอย่างสมดุล พัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษามลายู ทั้งหลายท้องถิ่นที่เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนและภาษากลางรวมทั้งการสอนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่ถูกต้อง

ส่งเสริมสนับสนุนการปรับปรุงซ่อมแซมสถานศึกษาทั้งรัฐและเอกชนให้อยู่ในสภาพดี มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง ให้มีการประเมินผู้เรียน ทั้งด้านวิชาความรู้และจิตพิสัย ทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนจนสำเร็จการศึกษาตามศักยภาพและความต้องการ ลดอัตราการออกกลางคัน และส่งเสริมการศึกษาต่ออย่างกว้างขวาง โดยกำหนดให้มีการจัดระบบการแนะแนว การเทียบโอน เทียบประสบการณ์ให้ผู้เรียนทั้งสายสามัญและวิชาศาสนา และให้มีการเทียบโอนระหว่างสามัญและศาสนา เพื่อเปิดโอกาสผู้เรียนที่มีความต้องการทุกคนได้เรียนจนสำเร็จปริญญาตรี และสามารถประกอบอาชีพได้ ส่งเสริมให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนมีโอกาสเข้าปฏิบัติงานราชการมากขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548 : 7-9)

สืบเนื่องจาก กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายและมีแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับความต้องการและอัตลักษณ์ของประชาชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แต่การจัดการศึกษาของรัฐมีการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ซึ่งยังไม่สนองความต้องการของท้องถิ่น ที่ต้องการให้บุตรหลานเรียนรู้วิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาที่เข้มข้น และเมื่อจบหลักสูตรนักเรียนจะได้รับวุฒิสมาศนาเพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนต่อด้านศาสนาที่สูงขึ้นต่อไป เพื่อเป็นการสนองความต้องการของชุมชน จึง

ได้จัดทำโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่นำหลักสูตรอิสลามศึกษามาสอนควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตามความต้องการของชุมชน โดยเพิ่มชั่วโมงการเรียนการสอนอิสลามศึกษาจาก 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เป็น 8-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในทั้ง 2 ระดับ (กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา, เอกสารลำดับที่ 44/2549 : 1)

2.2 ความเป็นมาของหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549 (ฉบับทดลอง)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติในหมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 38 ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา นิิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

การศึกษาศาสนาอิสลามมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกคน ดังปรากฏใน อัลหะดีษ บทหนึ่งที่ท่านร่อซูลมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

1(())

ความว่า : “ การศึกษาเป็นสิ่งบังคับสำหรับมุสลิมทุกคน ”

นั่นแสดงให้เห็นว่าการศึกษาคือความรู้มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมุสลิมทุกคน พัฒนาการตามแนวทางของศาสนาอิสลามให้เป็นคนดี มีสติปัญญาควบคู่คุณธรรม จริยธรรม และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มีการสอนศาสนาในโรงเรียนประชาบาลในเขตการศึกษา 2 ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาสและสตูล เมื่อ ปี พ.ศ. 2518 และได้ยกร่างหลักสูตรเพื่อนำมาสอนจริงในปีการศึกษา 2519 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงต้องปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และประกาศเป็นหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2523

¹ หะดีษบันทึกโดย อิบน์ มายะหฺ. 1984 : 48 หะดีษหมายเลข 86

ปี พ.ศ. 2533 กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงหลักสูตรพุทธศักราช 2521 ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เป็นหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จึงปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษาตามด้วยและประกาศใช้ในปี พุทธศักราช 2537 และนำไปใช้ในโรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ที่มีนักเรียนนับถือศาสนาอิสลามประมาณ 50% โดยจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ในหลักสูตรประถมศึกษาและจัดเป็นรายวิชาในหมวดสังคมศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษา

ต่อมา เมื่อมีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ได้กำหนดให้มีการสอนสาระอิสลามศึกษา ในสาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรมและจริยธรรม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งสาระดังกล่าวยังไม่มีความเข้มในการเรียนรู้ศาสนาอิสลาม เนื่องจากมีเวลาเรียนประมาณสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมงเท่านั้น และเมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้นแล้วจะไม่ได้รับวุฒิทางศาสนาที่จะเป็นหลักฐานในการศึกษาด้านศาสนาของนักเรียนในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นความต้องการของท้องถิ่นที่ต้องการให้บุตรหลานมีความรู้วิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาอิสลามและได้วุฒิทางศาสนาด้วย

อนึ่ง การจัดการเรียนรู้ด้านศาสนาอิสลามในปัจจุบัน มีทั้งหลักสูตรอิสลามศึกษา พิธีกรรมประจำมัสยิด ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ใช้ในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 สำหรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และสาระอิสลามศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หลักสูตรที่กล่าวมายังขาดความเป็นเอกภาพ ซ้ำซ้อนและขาดความต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้นมาควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้สถานศึกษานำหลักสูตรไปใช้ โดยคำนึงถึงความพร้อมด้านทรัพยากร แหล่งเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน และความต้องการของผู้เรียน พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และชุมชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นสำคัญ มิได้บังคับให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องนำไปดำเนินการแต่อย่างใด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 , เอกสารลำดับที่ 15/2549)

2.3 การจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2549 (ฉบับทดลอง)

หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2549 (ฉบับทดลอง) มีหลักการ จุดหมาย และโครงสร้างของหลักสูตร ดังต่อไปนี้

2.3.1 หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาอิสลามศึกษามีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2545) ที่มุ่งเน้นพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างความรู้ ความเข้าใจในหลักการของศาสนาอิสลาม การปฏิบัติศาสนกิจ และยึดมั่นในหลักการศาสนา เพื่อถือปฏิบัติในการดำรงชีวิต
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้าง สามารถยืดหยุ่นได้ทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
4. เป็นหลักสูตรการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ได้
5. เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.3.2 จุดหมาย

หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักการอิสลามดังนี้

1. มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และเราะซูล บัญญัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
2. มีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์อิสลาม มีทักษะในการเรียนรู้อิสลามศึกษา และวิทยาการต่างๆ สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของสังคมมุสลิมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น สามารถให้ความคิดเห็น รู้จักคิด วิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่างๆ ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ โดยยึดหลักการศาสนา

3. มีความภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเอง ปฏิบัติตามหลักการอิสลาม
4. ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความคิดสร้างสรรค์ ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
5. รักประเทศชาติ และท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคมมีความสามัคคี รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข

2.3.3 โครงสร้าง

เพื่อให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรของสถานศึกษาจึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

ก. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4 – 6

ช่วงชั้นที่ 3 ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 4 ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย ปีที่ 1 – 3

ข. สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มสาระศาสนาอิสลาม

2.1.1 อัลกุรอาน และฮัตตีฟซีร (อัลกุรอาน และอรรถาธิบาย)

2.1.2 อัลหะดีษ

2.1.3 อัลฟิกฮฺ (ศาสนบัญญัติ)

2.1.4 อัลอากะอิดะฮฺ (หลักศรัทธา)

2.2 กลุ่มสาระสังคมศึกษาและจริยธรรม

2.2.1 อัตตารีค (ศาสนประวัติ)

2.2.2 อัลอัคลาเกอ (จริยธรรม)

2.3 กลุ่มสาระภาษา

2.3.1 ภาษาอาหรับ

2.3.2 ภาษามลายู

หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดความสนใจของผู้เรียนแต่ละบุคคล สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้อง และสนองตอบศักยภาพ

ค. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพมุ่งเน้น เพื่อเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติ กิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตัวเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของ ความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทาง หนึ่งในที่สนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกของการทำ ประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่ เหมาะสม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถ ของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ ดี ซึ่งครูทุกคนต้องทำหน้าที่เป็นครูแนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนา ตนเอง

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่าง ครบวงจรตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้น การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน เช่น การอ่านคล่องแคล่ว และจำอัลกุ รอนแม่นยำ ให้สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันจัดหลักสูตร ให้ ผู้เรียนได้เรียนอย่างทั่วถึง

ง. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3 กลุ่มที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้อิสลามศึกษา

เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียน ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษาเมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาอิสลามศึกษา

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียน ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 6 อิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 และอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 3 มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่สูงขึ้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

2.3.4 เวลาเรียน

หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 – 2 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 200 – 320 ชั่วโมงต่อปี ประมาณ สัปดาห์ละ 5-8 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 มีเวลาเรียนประมาณ ปีละ 320 – 400 ชั่วโมงต่อปี ประมาณ สัปดาห์ละ 8 – 10 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 มีเวลาเรียนประมาณ ไม่น้อยกว่าปีละ 400 ชั่วโมงต่อปี ประมาณ สัปดาห์ละ 10 ชั่วโมง

โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้น	อิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะห์)		อิสลามศึกษา ตอนกลาง (มุดะวัชชี ญะฮ์)	อิสลามศึกษา ตอนปลาย (อิบติดาอียะห์)
	ช่วงชั้นที่ 1 อต1 – อต 3	ช่วงชั้นที่ 2 อต4 – อต 6	ช่วงชั้นที่ 3 อก1 – ออก 3	ช่วงชั้นที่ 4 อป1 – อป 3
กลุ่มสาระการเรียนรู้				
1.กลุ่มสาระศาสนาอิสลาม	●	●	●	●
2.กลุ่มสาระสังคมศึกษา และจริยธรรม	●	●	●	●
3.กลุ่มสาระภาษา	●	●	●	●
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	★	★	★	★
เวลาเรียน	ประมาณปีละ 200 – 320 ชม.	ประมาณปีละ 200 – 320 ชม.	ประมาณปีละ 320 – 400 ชม.	ประมาณปีละ ไม่น้อยกว่า 400 ชม.

หมายเหตุ ● หมายถึง เวลาเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องพิจารณา กำหนด ขึ้นเอง และสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

★ หมายถึง เวลาเรียนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่สถานศึกษาต้องพิจารณากำหนดให้ เป็นกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ นอกจาก 3 กลุ่ม และการพัฒนาตามศักยภาพ

2.4 ความหมายของการเรียนการสอน

2.4.1 ความหมายของการเรียน

คำว่า การเรียนรู้ (Learning) ปัจจุบันเป็นคำที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ใช้เป็นคำหลักสำคัญ เพื่อสอดคล้องกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ที่ว่า “ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด...” ดังนั้นผู้อ่านจึงพบคำศัพท์หลายคำที่ใช้

คำ “ การเรียนรู้ ” เช่น คำว่า มาตรฐานการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น เพื่อเน้นความสำคัญไปที่ผู้เรียน

การเรียนรู้ (Learning) เป็นคำที่ใช้ในศาสตร์ทางจิตวิทยา คำว่าการเรียนรู้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

อารี พันธุ์ณี (2546 : 176) ได้สรุปความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พืชยาต่างๆ อุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ

วิวัฒน์ ใจเที่ยง (2544 อ้างถึงใน Lefrancois . 2000 : 117) ได้แปลความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางศักยภาพสำหรับพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรทั้งหมดที่เป็นผลจากประสบการณ์ แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่เกี่ยวเนื่องกับความเหนื่อยล้า การมีวุฒิภาวะ การบาดเจ็บหรือเชื้อโรค

ชนาธิป พรรกุล (2544 : 53) ให้ความหมายการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องหรือการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติหรือได้รับประสบการณ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 7) ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติแนวคิดและพฤติกรรม อันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

การเรียนรู้ตามความหมายทางจิตวิทยา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างค่อนข้างถาวรอันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือการมีประสบการณ์ (การเรียนรู้. 2549. ระบบออนไลน์)

จากความหมายของการเรียนรู้ที่ได้ยกมาข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร ซึ่งทั้งหมดนี้อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับจากสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งหรือจากการได้ฝึกหัดแสดง มิใช่ผลที่ได้รับการตอบสนองจากธรรมชาติ สัญชาตญาณหรือเป็นเพราะความบังเอิญ

2.4.2 ความหมายของการสอน

บุคคลโดยทั่วไปส่วนใหญ่จะเข้าใจว่า การสอนคือ การถ่ายทอดเนื้อหาวิชา โดยใช้วิธีการบอกให้ทำ ให้จำ ให้จด และนำไปท่องจำ เพื่อสอบต่อไป แต่ในแวดวงของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจะเข้าใจว่า การสอนมิได้หมายถึง การบอกให้ทำ ให้จำ ให้จด แต่เพียงอย่างเดียว การสอน

มีความหมายลึกซึ้งกว่านั้น กล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ครูนำมาใช้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เรียกว่า เป็นการสอนทั้งสิ้น นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการสอนไว้หลายทรรศนะด้วยกัน ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2540 : 17) ได้กล่าวถึงการสอนว่า เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้นเพื่อวางเงื่อนไขและเตรียมสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่คุณสอนกำหนดไว้ ส่วนปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 53) ได้ให้นิยามของคำว่า การสอนไว้ 2 นัย คือ ในความหมายของการสอน (Teaching) เป็นการถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน และในความหมายของการเรียนการสอน (Instruction) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอน เช่น การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างสอน และการทดสอบ เป็นต้น และการเรียนการสอนมีความครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้นความหมายของการสอนมิได้หมายถึงการสอนในด้านทฤษฎีด้านเดียว แต่เป็นการนำหลักสูตรไปยังผู้เรียนทำให้เกิดการเรียนรู้และเจริญงอกงามด้านร่างกายและจิตใจ และพัฒนาพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมของสังคม การสอนเป็นหน้าที่ของครูต้องใช้กระบวนการและเทคนิควิธีพยายามให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์กำหนดไว้

ศุมน อมรวิวัฒน์ (2533 : 460) อธิบายความหมายของการสอนได้ว่า การสอนคือสถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้นได้แก่

1. มีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับสิ่งแวดล้อม และครูกับนักเรียนกับสิ่งแวดล้อม
2. ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์นั้น ก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่
3. ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

สุพิน บุญขวงค์ (2533 : 3 – 4), จำเนียร ศิลปะวานิช (2538 : 32) ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า การสอน คือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้ปะทะเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม การสอนจึงเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ จึงจะก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน และผลจากการสอนนั้นต้องเป็นชนวนที่ทำให้นักเรียนได้ใฝ่เรียนรู้และศึกษาตลอดชีวิต

ลำพอง บุญช่วย (2530 : 8 – 9) กล่าวถึงการสอนว่า เป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ อาศัยศาสตร์ก็ตรงที่ผู้สอนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักการสอนและศิลปะหรือมีกลวิธี มีเทคนิคในด้านต่างๆ อีกมากมาย

คาร์เตอร์ วิ กู๊ด (Good อ้างถึงในจำเนียร ศิลปะวานิช, 2538 : 34) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้เป็น 2 นัยคือ

1. ความหมายอย่างแคบ การสอน หมายถึง การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่วไป
2. ความหมายอย่างกว้าง การสอน หมายถึง การจัดสภาพการณ์จัดสถานการณ์หรือจัดกิจกรรมอันเป็นการวางแผนการที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินไปด้วยความสะดวก รวมทั้งการเรียนที่จัดเป็นแบบฉบับต่างๆ หรือจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่มีพิธีตรองอื่นๆด้วย

วิลเลียม เอ็ม อเล็กซานเดอร์ และ เอ็มฮาลเวอร์สัน (William M.Aleander and M.Halverson ,อ้างถึงในจำเนียร ศิลปะวานิช, 2538 : 120) ให้ความหมายของการสอนในด้านการนำไปใช้ไว้ดังนี้ คือ

1. เนื้อหา คือ สิ่งที่เราให้อะไรแก่เด็ก วิธีสอน คือ การที่เราสอนเด็กอย่างไร
 2. จุดหมายของการสอน คือ การเรียนรู้ของเด็ก ส่วนวิธีการ คือ แนวทางที่จะนำไปใช้ถึงการเรียนรู้ดังกล่าว
 3. ผลที่ได้จากการสอน คือ สิ่งที่ปรากฏออกมาอันเนื่องมาจากระบวนการในการเรียนรู้ ขบวนการสอนคือ การที่เราจะทำการอย่างไรจึงจะก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นในตัวเด็ก
- การสอน คือ กระบวนการที่ครูพยายามสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนในอันที่จะแนะนำให้นักเรียนได้มีกิจกรรมในการแก้ปัญหาทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคลโดยใช้เทคนิคที่แตกต่างตามความหมายกับเด็กและสถานการณ์โดยทั่วไป

การสอน คือ การส่งเสริมให้เด็กพัฒนาทั้งร่างกายสติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนในด้านความสามารถและความประพฤติตัวอย่าง เช่น การส่งเสริมในด้านพัฒนาการทางร่างกาย ด้วยการบรรจุหลักสูตรว่าด้วยโครงการสุขภาพอนามัย สุขศึกษาในโรงเรียน ซึ่งมีทั้งเรื่องของอาหาร การออกกำลังกาย พักผ่อน การป้องกันโรคติดต่อ ปัญหาสุขภาพ ที่เกี่ยวกับการบริโภค และเกี่ยวกับอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ให้นักเรียนรู้จักประเภทต่างๆ ของอาหาร

การสอน หมายถึง กระบวนการต่างๆ ที่กระทำหรือส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวกให้บุคคลได้เจริญงอกงามขึ้นมาก โดยความหมายทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสามารถปรับตัวเองให้ชีวิตมีความสุข

ฮิลล์ (Hills ,1982 : 266 อ้างถึงในอาภรณ์ ใจเที่ยง,2546 :2) ให้คำจำกัดความของการสอนไว้ว่า การสอน คือ กระบวนการให้การศึกษากับนักเรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

จากความหมายของการสอนดังที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การสอนหมายถึง การจัดสภาพการณ์ สถานการณ์ หรือกิจกรรมอย่างมีจุดหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์อันจะเป็นผลให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นและเร็วขึ้น ทั้งยังส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสามารถปรับตัวเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การสอนมิได้มีความหมายแต่เฉพาะการให้ความรู้แก่ผู้เรียนเพียงอย่างเดียว การสอนมีความหมายกว้างขวาง เช่น การถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน การจัดประสบการณ์ และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การฝึกหัดขบคิด แก้ปัญหา และการฝึกหัดให้ผู้รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการช่วยให้เด็กคิดด้วยการตั้งคำถามแก่เด็ก การแนะนำ และการแนะแนว เพื่อช่วยให้เด็กแก้ปัญหา การให้ความช่วยเหลือ แก่เด็กด้านต่างๆ การให้กำลังใจและการให้ความรัก

2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน

2.5.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้เรียน งานที่สำคัญของครูก็คือช่วยนักเรียนแต่ละคนให้เกิดการเรียนรู้หรือมีความรู้และทักษะตามที่หลักสูตรได้วางไว้ ครูมีหน้าที่จัดประสบการณ์ในห้องเรียน เพื่อจะช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของแต่ละบทเรียน ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้จึงเป็นรากฐานของการสอนที่มีประสิทธิภาพ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2548 : 185)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ของทอลแมน (Tolman's Sign Learning) ทฤษฎีการเรียนรู้ของทอลแมน (Tolman ,1886 -1959 , อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2544 : 82) เป็นการเรียนรู้อย่างมีจุดหมาย เขาคิดว่าความมุ่งหมายและความคาดหวังมีผลต่อการเรียนรู้ แนวความคิดของการเรียนรู้ คือ การให้ผู้เรียนสร้างโครงสร้างหรือเครื่องหมายขึ้น และโยงความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องหมายและเป้าหมายเข้าด้วยกันและการจะบรรลุเป้าหมายก็ด้วยการกระทำของผู้เรียน

หลักการเรียนรู้ทฤษฎีของทอลแมน มีดังนี้

ก. ความคิด ความเข้าใจ เป็นตัวแปรในการเรียนรู้ที่ตีความหมายของสิ่งที่เรียน ให้ผู้เรียนสามารถเลือกพฤติกรรมได้

ข. การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเรียนเพื่อเลือกพฤติกรรม การเรียนรู้เครื่องหมายต้องอาศัยการคาดคะเนเป็นหลัก การที่จะสามารถคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ ได้ ผู้เรียนต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ดีพอสมควร

ค. สิ่ง que เรียนรู้ต้องมีความสำคัญ และมีความหมาย จึงทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมต่อระหว่างสิ่งที่เรียนรู้เดิมและสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ได้

ง. การเรียนรู้แอบแฝง (Latent Learning) หมายถึง การเรียนรู้เกิดขึ้นตั้งแต่ยังไม่ได้รับการเสริมแรง

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์ (Bruner's Theory of Learning , อ้างถึงในปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2544 : 83) บรูเนอร์มองเห็นว่า ความรู้เป็นกระบวนการ มิใช่ผลผลิต ครูควรสนใจวิธีการมากกว่าผลที่ได้รับ กระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ จึงไม่ควรสอนแต่เนื้อหา แต่ควรสอนให้คิดอย่างมีเหตุผลให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ในกระบวนการต่างๆ ที่ใช้แสวงหาความรู้และให้เกิดการเรียนรู้ บรูเนอร์พบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เรียกว่า วิธีการแบบค้นพบและสืบสวนสอบสวน (Method of Discovery and Inquiry) เขาคิดว่าความพร้อมของผู้เรียนสามารถจัดกระทำได้ โดยไม่ต้องรอให้เกิดความพร้อมตามธรรมชาติ ความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งเสริมที่ให้เกิดความพร้อมในการเรียน

หลักการเรียนรู้ของบรูเนอร์ มีดังนี้

ก. การเรียนรู้จะต้องเกิดความคิดสร้างสรรค์ (Intuitive) และต้องเกิดอย่างฉับไว (Sharp Insight)

ข. การทำความเข้าใจ เป็นพื้นฐานที่จะช่วยในการเรียนรู้

ค. ต้องจัดสิ่งที่เรียนให้เป็นระเบียบ

ง. การมีแนวคิดพื้นฐาน จะเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้อื่นได้

จ. การจัดโครงสร้างจะช่วยให้การเรียนอย่างต่อเนื่อง ไม่เกิดช่องว่างระหว่างความรู้พื้นฐานกับประสบการณ์ใหม่

จากทฤษฎีที่ได้ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นพื้นฐานเพื่อที่จะเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนและจะเป็นหลักของการสอนรวมทั้งวิธีสอนด้วย เพราะฉะนั้นการนำหลักการเรียนรู้ไปใช้ในการเรียนการสอน ครูต้องพยายามสร้างการเรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ให้นักเรียนมองเห็นการรับรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิด แก้ปัญหาด้วยตนเองและพยายามให้นักเรียนเห็นโครงสร้างเพื่อสะดวกในการจัดการเรียนการสอน

2.5.2 ทฤษฎีการสอน

ทฤษฎีการสอนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครู ผู้สอนเป็นสิ่งจำเป็นในทุกสาขาวิชา เพราะเป็นพื้นฐานที่จะเข้าใจการสอน ริชชี (Richey ,1946 อ้างถึงในปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2544 : 58-59) ได้สรุปทฤษฎีการสอนไว้ 3 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีการสอนเพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจ (Theory of Teaching as Cognitive Reconstruction) ซึ่งเน้นถึงพฤติกรรมของครู ในฐานะที่เป็นผู้ให้ความรู้ความคิดแก่ผู้เรียน ทำให้ครูเป็นผู้นำและควบคุมการเรียนการสอน ซึ่งครูต้องมีความรู้ในเนื้อหาวิชาและวิชาชีพครู

2. ทฤษฎีการสอนที่ให้ตัวแบบแก่นักเรียน (Theory and Teaching as Model Providing) เป็นทฤษฎีที่เน้นให้เห็นบทบาทของครู ในฐานะที่เป็นผู้สืบต่อทางวัฒนธรรม และเป็นผู้ให้ทักษะแก่ผู้เรียน คุณสมบัติของครูจะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีและมีความสามารถสูง

3. ทฤษฎีการสอนที่เน้นการวางเงื่อนไข (Theory of Teaching as Conditioning) ทฤษฎีเน้นการสอนที่เป็นเครื่องชี้ทางให้ผู้เรียน การสอนของครูเป็นตัวอย่างของนักเรียน เพราะการปฏิบัติอย่างใดก็จะได้ผลเช่นนั้น ครูจึงต้องแนะวิธีที่จะปรับปรุงส่งเสริมการปฏิบัติให้ถูกต้องแก่นักเรียน

ส่วน ไป (Pai,1973 อ้างถึงในปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2544 : 59-60) ได้เรียงลำดับทฤษฎีการสอนแห่งความวิวัฒนาการไว้ 4 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีการสอนแบบฝึกวินัยปัญญา (The Formal Discipline Theory of Teaching) เป็นทฤษฎีดั้งเดิมที่เชื่อว่า ความสามารถทางปัญญาในแต่ละด้านและความสามารถนี้จะพัฒนาเมื่อถูกนำไปใช้บ่อย ๆ ความสามารถทางปัญญา ได้แก่

- ก. ความสามารถในการเรียนรู้
- ข. ความสามารถในการจดจำ
- ค. ความสามารถในการฝึกคิด
- ง. ความสามารถในการคิดหาเหตุผล
- จ. ความสามารถในการรู้สึก
- ฉ. ความสามารถในการตั้งใจ

แนวคิดของทฤษฎีมาจากความจริงที่ว่า คนมีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ จำได้ คิดได้ มีเหตุผลในการกระทำ ซึ่งแต่ละคนจะมีความสามารถแตกต่างกัน

2. ทฤษฎีการสอนที่เน้นประสบการณ์เดิม (Apperception Theory of Teaching) การสอนแบบคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนเมื่อเรียนความรู้ใหม่ย่อมจะต้องจำความรู้เดิมเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ ครูจะช่วยเชื่อมโยง นำเสนอในทางที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนตีความและทำความเข้าใจกับประสบการณ์ใหม่ เกิดการเรียนรู้ใหม่และเก็บความรู้ที่ได้นั้นไว้ ดังนั้น ครูจะควบคุมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ โดยอาศัยเทคนิควิธีการนำเสนอของครูว่าเหมาะสมกับความรู้เดิมและแรงจูงใจของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด

3. ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioristic Theories of Teaching) การสอนแบบสร้างเงื่อนไขพฤติกรรม สร้างสถานการณ์การชักนำให้ผู้เรียน ต้องแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกไป ทฤษฎีการสร้างเงื่อนไขมี 2 ทฤษฎีที่เด่น คือ

3.1 ทฤษฎีการสร้างเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Condition) ของ พาฟลอฟ (Pavlov ,1927) มีหลักว่าสิ่งเร้าใหม่ถูกนำเสนอพร้อมกับสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมอย่างหนึ่งและเมื่อถูกนำเสนอพร้อมกันนานเข้า สิ่งเร้าใหม่นั้นจะก่อให้เกิดการตอบสนองอย่างนั้นเช่นกัน การเรียนรู้ที่อธิบายด้วยทฤษฎีนี้ก็คือ นิสัยต่างๆ ของเรา เช่น การตรงต่อเวลา การเข้าชั้นเรียน เป็นต้น

3.2 ทฤษฎีการสร้างเงื่อนไขด้วยการกระทำ (Operant Condition) สกินเนอร์ (Skinner ,1938) กล่าวถึงทฤษฎีนี้ว่า หน้าที่สำคัญที่สุดของครูคือ การจัดสถานการณ์ให้การเรียนรู้ที่ต้องการเกิดขึ้น ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไม่ใช่เพราะครูสอนแต่เรียนรู้ด้วยตนเอง ในสถานการณ์ที่ครูจัดให้รางวัลพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการ ปัญหาสำคัญคือ เมื่อใดที่ผู้เรียนกระทำการ พฤติกรรมที่ต้องการได้ ครูเองต้องใช้เวลาที่จะเฝ้ารอผู้เรียนได้ลองผิดลองถูกได้เองนั้น ต้องใช้เวลานานจึงต้องมีหลักที่จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้พฤติกรรมที่ต้องการให้เร็วขึ้น โดยมีหลักว่า

- ก. ผู้เรียนเรียนรู้จากการเลียนแบบก่อน
- ข. การนำเครื่องมืออุปกรณ์การสอนมาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เอง
- ค. ครูต้องเป็นผู้ที่รู้จักสร้างสถานการณ์ และเลือกวิธีการให้รางวัลที่เหมาะสม

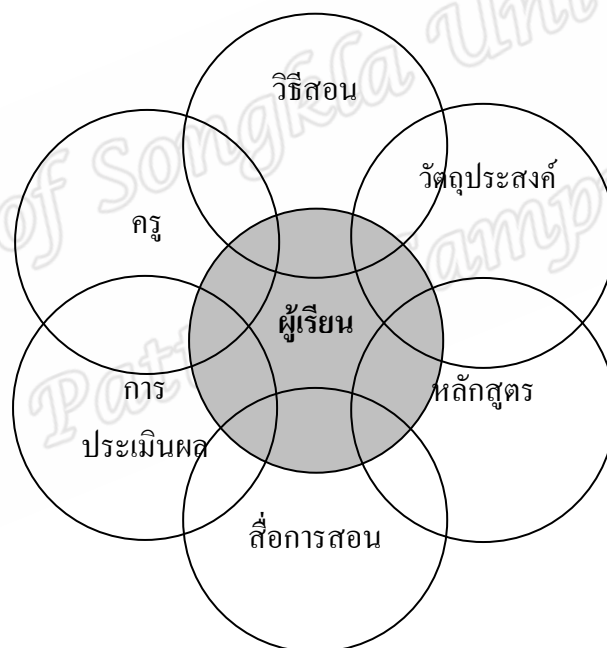
4. ทฤษฎีการสอนความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Teaching Theories) ทฤษฎีมีแนวความเชื่อว่า กระบวนการแก้ปัญหา เช่น ความเข้าใจ การรับรู้ การรู้จักคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบตนเอง คือ ศูนย์กลางของการเรียน ดังนั้น การเรียนรู้สิ่งใด จึงขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ สิ่งเร้าต่างๆ ที่ถูกนำเสนอ นั้น ผู้เรียนมิได้รับเข้าไปโดยตรงทันที หรือถูกควบคุมด้วยสถานการณ์ที่กำหนด จนต้องแสดงพฤติกรรมนั้นออกไปอย่างไม่มีทางเลือก ผู้เรียนได้มีการตีความ การตัดสินใจ แล้วก็เลือกพฤติกรรมนั้นออกไป

2.6 องค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน

ลำพอง บุญช่วย (2530 : 1) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนการสอนไว้ 7 ประการพร้อมทั้งแสดงแผนภูมิประกอบไว้ดังนี้

1. ครูผู้สอน
2. ผู้เรียน
3. หลักสูตร
4. วิธีสอน
5. วัตถุประสงค์ของการสอน
6. สื่อการสอน
7. การประเมินผล

ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการเรียนการสอน

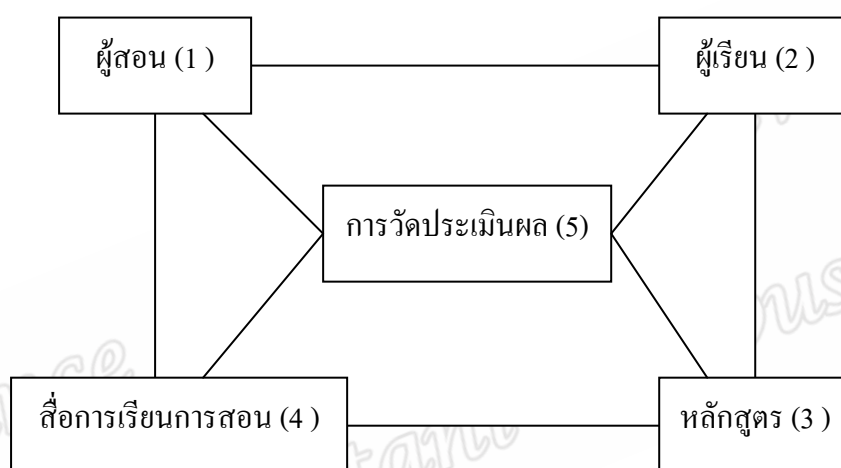
สุพิน บุญชูวงศ์ (2533 : 4 – 5) กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนไว้ 3 ประการ ได้แก่ ครู นักเรียน และสิ่งที่สอน

1. ครู เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอน มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่ดีและรู้จักเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

2. **นักเรียน** เป็นองค์ประกอบสำคัญเท่ากับผู้สอน ความสำเร็จในการศึกษาเป็นเป้าหมายสำคัญของผู้เรียน ผู้สอนจึงควรเป็นผู้แนะแนว แนะนำ และจัดมวลประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด

3. **สิ่งที่จะสอน** ได้แก่ เนื้อหาวิชาต่างๆ ครูจะต้องจัดเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กัน น่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น และสภาพแวดล้อมต่างๆ ของการเรียนการสอน

จำเนียร ศิลปวานิช (2538 : 68 – 71) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอนว่า ในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ จะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบด้วยกัน ดังแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงองค์ประกอบของการเรียนการสอน

องค์ประกอบที่ 1 ผู้สอน

แต่เดิมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้เรียนมาก จนถึงกับมีความเชื่อกันว่า ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สูงกว่าผู้เรียนมาก ถึงจะเกิดผลดีแก่การถ่ายทอดความรู้ถ้าผู้สอนกับ ผู้เรียนมีความรู้เสมอกัน การถ่ายทอดความรู้ก็จะไม่บังเกิดผล แต่ในปัจจุบันความเชื่อเช่นนี้มิได้เป็นจริงเสมอไป เพราะมีองค์ประกอบอื่นๆ ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้หลายอย่างเพิ่มขึ้น

องค์ประกอบที่ 2 ผู้เรียน

องค์ประกอบที่ผู้เรียนนี้นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน เพราะถ้าปราศจากองค์ประกอบส่วนนี้เสียแล้วการเรียนการสอนก็จะไม่บังเกิดขึ้นฝ่ายผู้สอนก็ไม่ว่าจะไปสอนใคร ในองค์ประกอบของการสอนที่ดีนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาถึงผู้เรียนด้วยว่าผู้เรียนคือใคร เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมอย่างไร ก่อนที่ผู้สอนจะลงมือสอนทั้งนี้เพราะผู้สอนจะต้องศึกษาผู้เรียนให้ละเอียดทุกด้านก่อนที่จะลงมือสอน และในขณะที่เดียวกันผู้สอนก็ต้องศึกษาตนเองคือ ศึกษาหาความรู้ และ ยุทธวิธีที่จะนำไปใช้ในการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่ต้องการด้วย

องค์ประกอบที่ 3 หลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในกระบวนการเรียนการสอนอีกองค์ประกอบหนึ่ง เพราะหลักสูตรเปรียบได้กับแผนที่ หรือลายแทงที่จะบอกให้ผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางใดออกจากจุดเริ่มต้นที่ตรงทิศทางหรือไม่ ยังเหลือระยะทางอีกมากน้อยแค่ไหนจึงไปสู่ปลายทางที่ต้องการความสำคัญของหลักสูตรก็เช่นเดียวกัน ถ้าผู้สอนสอนไปโดยไม่ยึดหลักสูตรก็เหมือนกับตันที่เดินเรือ โดยปราศจากเข็มทิศ และแผนที่ที่อาจจะนำเรือไปชนหินโสโครกอุปปางลงได้ทุกเมื่อ การเดินทางก็ไม่ราบรื่นเต็มไปด้วยอันตรายหรือไม่ก็อาจจะเสียเวลาไปเป็นอันมากในการเดินทางสู่เป้าหมายที่ต้องการ ครู อาจารย์ หรือผู้สอนที่สอนโดยไม่ยึด (หรือไม่มี) หลักสูตรก็อาจจะพาผู้เรียนหลงทางเสียเวลาไปกับการเรียนในสิ่งที่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

ดังนั้นครู อาจารย์ จะต้องยึดหลักสูตรเป็นหลักของการเรียนการสอนและหลักสูตรที่ดีนั้นก็คือ หลักสูตรที่สร้างขึ้น เพื่อสนองความต้องการ และ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และ ประเทศชาติ ทั้งในปัจจุบัน และวางแผนไว้เพื่ออนาคต

องค์ประกอบที่ 4 สื่อการสอน

องค์ประกอบที่จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความราบรื่น และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นในตัวผู้เรียนที่ผู้สอนต้องการก็คือ สื่อการเรียนการสอน บางท่านเรียกว่า สื่อการสอน สื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมืออุปกรณ์ทั้งหลาย เช่น ชอล์ก กระดานดำ แผนภูมิ แผ่นภาพ ตำราวารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ สื่อด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น เทป ซีดี ไอเวอร์เซด โปรเจคเตอร์ วีดีโอเทป ภาพยนตร์ เครื่องช่วยสอนชุดการเรียน (Module & Package)

ฯลฯ สื่อการเรียนการสอนเหล่านี้ถ้ามีมากอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้การได้ทันที และผู้สอนใช้ เป็นมากเพียงใดก็จะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ยิ่งขึ้นเพียงนั้น และจะประหยัดทุกเวลาในการสอนได้มาก

ฉะนั้นผู้สอนจะต้องศึกษาหาความรู้ วิธีการใช้สื่อการเรียน การสอนให้เกิด ประสิทธิภาพในการสอนจะต้องเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและ สอดคล้องกับสภาพสังคมกับสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนและผู้สอนด้วย

องค์ประกอบที่ 5 การวัด-ประเมินผล

องค์ประกอบของการเรียนการสอนที่สำคัญประการสุดท้ายก็คือ การวัด ประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจขององค์ประกอบในการเรียนการสอน ในแผนภูมิที่ 4 จึงจัดเอาการ วัดประเมินผลไว้ตรงกลางและเชื่อมโยงลูกศรไปยังองค์ประกอบอื่นๆ อีก 4 ด้าน คือ ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร และสื่อการเรียนนั้นหมายความว่า การวัด-ประเมินผล ในองค์ประกอบของการเรียน การสอนนั้นเป็นส่วนสำคัญและจะใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feed-back) ไปสู่การปรับปรุงทั้งผู้สอน ผู้เรียนหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนด้วย

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบในการเรียนการสอนทั้ง 5 องค์ประกอบดังกล่าวแล้วมี ความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการพัฒนาองค์ประกอบของการเรียนการสอนที่ดีจึงต้อง พัฒนาไปพร้อมๆกันทุกๆ องค์ประกอบ ซึ่งจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเป็น ไปด้วยความ รวดเร็วเรียบร้อย รวดเร็ว และประหยัด สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมาย ที่ต้องการอย่างรวดเร็ว

อารมณ์ ใจเที่ยง (2546 : 6)จากองค์ประกอบของการสอนที่นักการศึกษาได้เสนอ ไว้ เมื่อนำมาพิจารณาแล้วสามารถวิเคราะห์แยกย่อยองค์ประกอบ 2 ด้าน ได้แก่

1. ด้านองค์ประกอบรวม หมายถึง องค์ประกอบด้าน โครงสร้างที่มาประกอบกัน เป็นการสอน อันประกอบด้วย

1.1 ครู หรือผู้สอน หรือวิทยากร

1.2 นักเรียน หรือผู้เรียน

1.3 หลักสูตร หรือสิ่งที่จะสอน

2. ด้านองค์ประกอบย่อย หมายถึง องค์ประกอบด้านรายละเอียดของการสอน ซึ่ง จะต้องประกอบด้วยกระบวนการเหล่านี้จึงจะทำให้เป็นการสอนที่สมบูรณ์ ได้แก่

2.1 การตั้งจุดประสงค์การสอน

2.2 การกำหนดเนื้อหา

2.3 การจัดกิจกรรมเรียนการสอน

2.4 การใช้สื่อการสอน

2.5 การวัดผลประเมินผล

ทั้ง 5 องค์ประกอบย่อยนี้ สามารถช่วยให้การเรียนการสอนที่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล ดังนี้

1. การตั้งจุดประสงค์การสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญอันดับแรกของการสอน ทำให้ผู้สอนทราบว่าสอนเพื่ออะไร ให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมใดบ้าง มากน้อยเพียงใด เป็นการสอนที่มีเป้าหมาย ขณะเดียวกันการตั้งจุดประสงค์การสอนจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนในการเตรียมเนื้อหา การสอน การเลือกใช้วิธีสอน เลือกใช้สื่อการสอน และการวัดผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน

2. การกำหนดเนื้อหา องค์ประกอบนี้ หมายถึง การเลือกและการจัดลำดับเนื้อหาที่สอนด้วย การกำหนดเนื้อหาจะทำให้ผู้สอนได้ทราบว่าสอนอะไร ผู้เรียนควรได้รับประสบการณ์ใดบ้าง ประสบการณ์ใดควรได้รับก่อน และในขอบเขตมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม การกำหนดเนื้อหาไว้ล่วงหน้าจะทำให้การสอนมีสาระคุ้มค่ากับเวลาที่ผ่านไปและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ข้อนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญเช่นกัน เพราะทำให้ผู้สอนทราบว่าสอนอย่างไร ใช้วิธีการใดในการเสนอหรือสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งจะต้องใช้วิธีการที่เหมาะสม อาจใช้วิธีเดียวหรือหลายวิธีในการสอนแต่ละครั้ง โดยจะต้องเป็นวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาวิชากับผู้เรียน กับสภาพห้องเรียน และสอดคล้องกับจุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้

4. การใช้สื่อการสอน สื่อการสอนเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ชัดเจนและเร็วขึ้น ตลอดจนช่วยสร้างความสนใจได้ดี สื่อการสอนที่ดีจะช่วยให้การสอนดำเนินไปได้ราบรื่นและสะดวกคล่องตัวแก่ผู้เรียน การเตรียมสื่อการสอนทำให้ผู้สอนทราบว่าใช้อะไรเป็นสื่อช่วยสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

5. การวัดผลประเมินผล องค์ประกอบข้อนี้ช่วยให้ผู้สอนทราบว่า การสอนที่ผ่านมานั้นบรรลุผลหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีตอนใดหรือจุดประสงค์ข้อใดบ้างที่ยังไม่บรรลุ ทำให้ผู้สอนสามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้ตรงจุดการวัดผลประเมินผลนี้มีประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ผู้สอนจึงต้องทำการวัดผลประเมินผลทุกครั้งการสอน

จากองค์ประกอบข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบของการสอนมีทั้ง องค์ประกอบรวมและองค์ประกอบย่อย องค์ประกอบรวมเป็นส่วนสร้างให้เกิดการสอน ส่วน องค์ประกอบย่อยเป็นส่วนเสริมให้การสอนมีประสิทธิภาพและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน ในการจัดการเรียนการสอนนั้น รูปแบบและระบบการเรียนการสอนรวมทั้งขั้นตอนกระบวนการเรียนการสอน จะช่วยให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทำให้ครูและนักเรียน เห็น องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน ประหยัดเวลางบประมาณ และทราบจุดบกพร่องในการที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ ระบบการเรียนการสอน จัดได้ในลักษณะแตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบ แต่ทุกระบบการเรียนการสอนต่างก็มีจุดมุ่งหวังที่จะให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในการเรียนการสอน ครู จะต้องมียุทธศาสตร์ในการจัดกระบวนการสอนที่ดี จึงจะทำให้การเรียนการสอนนั้น มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่ต้องการได้เป็นอย่างดี

2.7 การจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ

2.7.1 ด้านการวางแผนการสอน

มีคำกล่าวว่า “การทำงานใด ๆ หากมีการวางแผนที่ดี เปรียบเสมือนว่า งานนั้น สำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง” ซึ่งคำกล่าวนี้มีความเป็นจริงอยู่มากทีเดียว การจัดการเรียนการสอนก็เช่นเดียวกัน หากมีการวางแผนที่ดีแล้ว การเรียนการสอนมักจะดำเนินการไปด้วยดีและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้งในระดับหัวข้อ รายวิชา และหลักสูตร ทั้งนี้จะทำให้การเรียนการสอนนั้นเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน โดยผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีความรู้พื้นฐานพอเพียงสำหรับการเรียนเรื่องอื่นในขั้นสูงต่อไป หรือสามารถนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการทำงานในอนาคตได้

การจัดการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษานั้น จะมีการควบคุมกระบวนการและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษามากขึ้น โดยใช้ระบบการประกันคุณภาพ (Quality Assurance) ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ระบบประกันคุณภาพนี้ จะใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาคุณภาพของการจัดการศึกษา คือ การวางแผนการสอนของผู้สอน โดยมีการตรวจสอบว่าผู้สอนมีการวางแผนและจัดเตรียมแผนการสอนหรือไม่ แผนการสอนมีองค์ประกอบและเนื้อหาสาระที่เหมาะสมเพียงใด ประสิทธิภาพในการใช้แผนการสอนเป็นอย่างไร และมีกระบวนการปรับปรุงแผนการสอนนั้นอย่างไร

ในการวางแผนการสอน ผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดก็คือผู้สอนหรือครู ซึ่งการที่จะสามารถวางแผนการสอนได้ดีนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอน และวิธีการวางแผนการสอนเป็นอย่างดี (ศึกษาศาสตร์เกษตร .2551.ระบบออนไลน์)

1. การวางแผนการสอนคืออะไร ?

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการวางแผนการสอนดังนี้

ชนาธิป พรกุล (2545 : 241) การวางแผน คือ กระบวนการที่ผู้สอนตัดสินใจเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุดให้กับผู้เรียน โดยผู้สอนและผู้เรียนบรรลุเป้าหมายและมีความพึงพอใจร่วมกัน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2525 : 129) การวางแผนการสอนเป็นเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนสอน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจปัญหา การสำรวจทรัพยากร การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ผู้เรียน การกำหนดมโนคติ วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียน และการประเมินผล

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524 : 157) การวางแผนการสอน คือ กิจกรรมในการคิดและการทำของครูก่อนที่จะเริ่มดำเนินการสอนวิชาใดวิชาหนึ่ง

จากความดังกล่าวข้างต้นพิจารณาได้ว่า เป็นความหมายที่อธิบายถึงกระบวนการหรือกิจกรรมที่จะนำมาปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นการวางแผนการสอนจึงหมายถึง การวางแผนและการเตรียมการสอนอย่างเป็นระบบที่ประกอบด้วยข้อมูลต่างๆ อันจะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนการสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับครูผู้สอนทุกคน วางแผนดีก็จะสอนได้ดีด้วย ดังนั้น ผู้สอนจึงควรวางแผนและเตรียมการต่าง ๆ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered) และเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมด้วยตนเองให้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะ บุคคลจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการกระทำของตนเอง

2. ความสำคัญของการวางแผนการสอน

ศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการวางแผนเพราะการวางแผนคือการวางระบบในการทำงานและสะดวกในการดำเนินการอย่างที่ท่านร่อซูล ﷺ เคยวางแผนในการที่จะเผยแพร่ศาสนาอิสลามจะเห็นได้ว่าตอนที่ท่านร่อซูล ﷺ อยู่ในช่วงมักกะห์ก็จะเริ่มเผยแพร่อย่างเงียบๆ ต่อมาเมื่อได้สมาชิกเพิ่มขึ้นก็จะใช้วิธีเผยแพร่อย่างเปิดเผย และการวางแผนของท่านร่อซูล

ﷺ ในการอพยพจากนครมักกะห์ไปยังนครมาดีนะฮ์ การอพยพครั้งนี้จะเห็นได้ว่าท่านร่อซูล ﷺ ได้มีการวางแผนอย่างละเอียด ดังต่อไปนี้

1. มีการเตรียมพร้อมทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตของบรรดาเศาะหาบะห์ ﷺ
2. ท่านร่อซูล ﷺ จะเลือกเวลาและเส้นทางที่เหมาะสม
3. มีการเตรียมพาหนะสำหรับเดินทาง
4. มีการเตรียมพร้อมด้านสถานที่หรือจุดหมายปลายทาง

นั่นแสดงให้เห็นว่าท่านร่อซูล ﷺ ได้มีการวางแผนอย่างละเอียดทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามทั้งในส่วนบุคคลและส่วนกลุ่มจากการรุกรานหรือการทำร้ายจากกุฟาร (Muhammad amhazun . 2002 : 110-135)

การวางแผนการสอน เป็นงานสำคัญของครูผู้สอน การสอนจะประสบความสำเร็จด้วยดีหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการวางแผนการสอนเป็นสำคัญ การวางแผนการสอนจึงมีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. ทำให้ผู้สอนสอนด้วยความมั่นใจเมื่อเกิดความมั่นใจในการสอนย่อมจะสอนด้วยความคล่องแคล่ว เป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างราบรื่น ไม่ติดขัด เพราะได้เตรียมการทุกอย่างไว้พร้อมแล้ว การสอนก็จะดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างสมบูรณ์
2. ทำให้เป็นการสอนที่มีคุณค่าคุ้มกับเวลาที่ผ่านไป เพราะผู้สอนสอนอย่างมีแผนเป้าหมาย และมีทิศทางในการสอน มิใช่สอนอย่างเลื่อนลอย ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ ความคิด เกิดเจตคติ เกิดทักษะ และเกิดประสบการณ์ใหม่ตามที่ผู้สอนวางแผนไว้ ทำให้เป็นการเรียนการสอนที่มีคุณค่า
3. ทำให้เป็นการสอนที่ตรงตามหลักสูตร ทั้งนี้เพราะในการวางแผนการสอน ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรทั้งด้านจุดประสงค์การสอน เนื้อหาสาระที่จะสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลและประเมินผล แล้วจัดทำออกมาเป็นแผนการสอน
4. ทำให้ผู้สอนมีเอกสารเตือนความจำ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสอนต่อไป ทำให้ไม่เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นแนวทางในการทบทวนหรือการออกข้อสอบเพื่อวัดผลประเมินผลผู้เรียนได้
5. ทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียน ทั้งนี้เพราะผู้สอน สอนด้วยความพร้อม เป็นความพร้อมทั้งทางด้านจิตใจ และความพร้อมทางด้านวัตถุ ความพร้อมทางด้านจิตใจคือความมั่นใจในการสอน เมื่อผู้สอนเกิดความพร้อมในการสอน ย่อมสอนด้วยความกระจำแจ้ง ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในบทเรียน อันส่งผลให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียน (อาภรณ์ ใจเที่ยง . 2546 : 201-202)

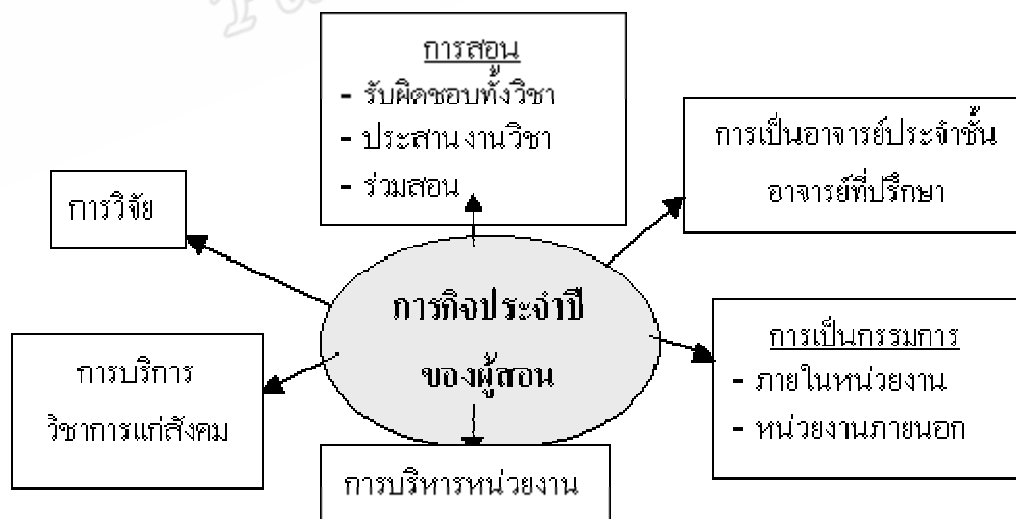
3.ลักษณะการวางแผนการสอน

การวางแผนการสอนอาจแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวางแผนโดยยึดเวลาและการวางแผนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก ซึ่งรายละเอียดของแต่ละลักษณะมีดังนี้

3.1 การวางแผนการสอนโดยยึดเวลา อาจแบ่งออกเป็นการวางแผนการสอนประจำปี ประจำภาคการศึกษา ประจำเดือน ประจำสัปดาห์ ประจำวัน และประจำชั่วโมง ซึ่งในแต่ละระดับนั้นมีหลักการในการวางแผนดังต่อไปนี้

1) การวางแผนการสอนประจำปี ในการวางแผนประจำปีนั้น ผู้สอนควรจะทราบว่าในแต่ละปีการศึกษาที่สถาบันของตนแบ่งออกเป็นกี่ภาคการศึกษา แต่ละภาคการศึกษาเปิดและปิดเรียนเมื่อไร ช่วงเวลาใดสอบกลางภาคและปลายภาค และช่วงเวลาใดที่ผู้สอนต้องส่งผลการสอบของผู้เรียนแก่ผู้บริหารสถาบัน ซึ่งจะหาข้อมูลเหล่านี้ได้จากแผนการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่สอนอยู่ ซึ่งปกติจะมีการพิมพ์และแจกจ่ายแก่ผู้สอนและผู้เรียนก่อนที่จะเปิดเรียนในแต่ละปีการศึกษา

ผู้สอนต้องพิจารณาประกอบกรวางแผนการสอนวิชาต่างๆ ทั้งนี้ เพราะบุคลากรแต่ละคนนั้นมีเวลาจำกัด ในการวางแผนการใช้เวลาประจำปีนั้น ควรจะมีปฏิทินการวางแผนเพื่อให้สามารถระบุได้ว่าในช่วงเดือนใดต้องทำกิจกรรมใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมกับเวลาที่มีอยู่ และป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการประสานงานหรือดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม

แผนภูมิที่ 3 ภารกิจประจำปีของผู้สอน

2) การวางแผนการสอนประจำภาคการศึกษา ก่อนเปิดเรียนในแต่ละภาคการศึกษา ผู้สอนควรตรวจสอบข้อมูลในปฏิทินการศึกษาของสาขาวิชาหรือสถาบันว่าตนเองต้องสอนวิชาใดบ้าง รวมทั้งหมดจำนวนกิตวีชา และแต่ละวิชาสอนอยู่ในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด หรือเป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นผู้ร่วมสอน และกิจกรรมในด้านการเรียนการสอนอื่นๆ ในสาขาวิชาที่ตนเองต้องรับผิดชอบมีอะไรบ้าง

3) การวางแผนการสอนประจำเดือน ในช่วงปลายเดือนที่ผ่านมาหรือขึ้นต้นเดือนใหม่ ผู้สอนควรจะพิจารณาว่าในส่วนวิชาที่ตัวเองต้องสอนหรือที่ต้องรับผิดชอบนั้นในช่วงเดือนต่อไปต้องทำอะไรบ้าง อีกส่วนหนึ่งที่ต้องพิจารณาคือ ในช่วงเดือนที่ผ่านมา มีกิจกรรมอะไรบ้างที่ยังทำไม่เสร็จ และจะทำอย่างไรหรือจะดำเนินการต่อไปอย่างไร เพื่อให้งานที่ค้างจากเดือนที่แล้วสามารถจัดการให้บรรลุผลได้ตามที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อให้การทำงานในเดือนต่อไปมีความต่อเนื่อง และสามารถดำเนินงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่วางแผนไว้

4) การวางแผนการสอนประจำสัปดาห์ การวางแผนประจำสัปดาห์อาจทำคล้ายกับการวางแผนประจำเดือน โดยดูในภาพรวมว่า ในสัปดาห์ที่ผ่านมา งานอะไรบ้างที่ยังทำไม่เสร็จ และจำเป็นต้องทำต่อเนื่องในสัปดาห์ต่อไป เมื่อถึงต้นสัปดาห์ควรจะวางแผนงานที่ต้องดำเนินการในสัปดาห์นั้น ๆ โดยกำหนดว่าในแต่ละวันต้องทำอะไรบ้าง ทั้งในด้านการสอนหรือภารกิจอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถใช้เวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้งานต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบนั้นสามารถดำเนินการได้เสร็จสมบูรณ์

5) การวางแผนการสอนประจำวัน การวางแผนประจำวันเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการทำงาน การวางแผนประจำวันที่ดีนั้นควรจะมีการเขียนระบุกิจกรรมการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ที่ตนเองต้องรับผิดชอบในการทำงานในแต่ละวันให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลงลืมและช่วยให้มีการเตรียมการที่ดีในการทำกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในวันนั้น ๆ

ในการวางแผนประจำวันนั้น ควรจะมีการสรุปว่าในวันที่ผ่านมามีงานอะไรบ้างที่ค้างค้างและในวันต่อไปจะต้องทำอะไรบ้าง โดยดูจากปฏิทินการทำงาน แล้วระบุกิจกรรมที่ต้องทำในแต่ละวันให้ชัดเจน ถ้าจะให้ดียิ่งขึ้นควรระบุกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลาการทำงานด้วย เช่น ช่วงเช้า ช่วงบ่าย และช่วงตอนเย็นต้องทำอะไรบ้าง ในขณะเดียวกัน ควรมีการจัดกลุ่มกิจกรรมของงานที่ต้องทำให้ชัดเจน เช่น กลุ่มกิจกรรมด้านการสอน กลุ่มกิจกรรมด้านการติดต่อประสานงาน กลุ่มกิจกรรมด้านการประชุม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถบริหารเวลาสำหรับดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แผนภูมิที่ 4 เวลาที่เหมาะสมในการวางแผนการสอนประจำวัน

6) การวางแผนการสอนประจำชั่วโมง เมื่อผู้สอนจะต้องไปสอนในชั่วโมงใด ชั่วโมงหนึ่ง ผู้สอนควรมีการเตรียมการเป็นอย่างดี โดยก่อนการสอนผู้สอนควรใช้เวลาอย่างน้อย 10-20 นาที เพื่อทบทวนบทเรียนและเตรียมการต่าง ๆ ในส่วนของเนื้อหาวิชานั้น ผู้สอนควรมีการทบทวนข้อมูลในแผนการสอน มีการจัดเตรียมสื่อการสอนและมีการจัดลำดับสื่อต่าง ๆ ที่ต้องใช้ มีการทบทวนขั้นตอนการสอน ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของผู้เรียน และขั้นตอนการประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการสอนนั้นเป็นไปด้วยความราบรื่น ในขณะเดียวกัน ก่อนทำการสอน ผู้สอนควรมีการตรวจสอบห้องเรียน อุปกรณ์หรือสื่อการสอนที่ต้องใช้ รวมทั้งพิจารณาในด้านการควบคุมชั้นเรียนด้วยว่าจะดำเนินการอย่างไร ในขณะเดียวกันควรตัดความกังวลในการงานอื่นๆ ออกจากจิตใจ โดยมุ่งคำนึงถึงผู้เรียน และเนื้อหาวิชาการที่จะสอนในชั่วโมงนั้น ๆ เป็นสำคัญ

ตารางแสดงกิจกรรมการวางแผนการสอน

ระยะเวลาการปฏิบัติ	กิจกรรมการวางแผนการสอนที่ควรปฏิบัติ
ประจำเดือน	<ul style="list-style-type: none"> - ตรวจสอบพฤติกรรมการทำงานที่ต้องสอนวิชาใดบ้าง สอนวันใด และสอนหัวข้อใด - ตรวจสอบว่างานที่ยังทำไม่เสร็จในเดือนที่ผ่านมาคืออะไรบ้าง - วางแผนดำเนินกิจกรรมของเดือนนั้น ๆ
ประจำสัปดาห์	<ul style="list-style-type: none"> - ตรวจสอบพฤติกรรมการทำงานของสัปดาห์นั้น ๆ - ตรวจสอบว่ามีงานใดบ้างที่ยังทำไม่เสร็จในสัปดาห์ที่ผ่านมา - วางแผนดำเนินกิจกรรมสัปดาห์นั้น ๆ
ประจำวัน	<ul style="list-style-type: none"> - ตรวจสอบพฤติกรรมการทำงานของวันนั้น ๆ - เขียนระบุกิจกรรมที่ต้องทำในวันนั้น ๆ และจัดกลุ่มของกิจกรรม - เตรียมการสอนหัวข้อต่าง ๆ ล่วงหน้าอย่างน้อย 1 วัน - มีเวลาวางแผนประจำวันที่เหมาะสม- พักผ่อนให้เพียงพอ

<p>ประจำชั่วโมง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ทบทวนข้อมูลในแผนการสอน - เตรียมและจัดลำดับสื่อการสอน - ทบทวนขั้นตอนการสอนและกิจกรรมของผู้เรียน - ตรวจสอบสถานที่วัสดุอุปกรณ์ และวัสดุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง - ตัดความกังวลเรื่องอื่นออกจากจิตใจ มุ่งคำนึงถึงผู้เรียน เนื้อหาวิชาการ และกระบวนการเรียนการสอนเป็นหลัก - เตรียมแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า
----------------------------	---

3.2 การวางแผนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก

การวางแผนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก อาจแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับวิชา ระดับบท และระดับหัวข้อ ซึ่งมีหลักการและวิธีการวางแผนการสอนดังนี้

1) การวางแผนการสอนระดับวิชา กิจกรรมหลักในการวางแผนระดับวิชา ได้แก่ การจัดทำประมวลรายวิชา (Course Syllabus) ซึ่งการจัดทำประมวลรายวิชานั้น ควรมีองค์ประกอบและข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาในการเตรียมการมากพอสมควร ในกรณีที่มีผู้สอนร่วมกันหลายคน ควรมีการจัดประชุมร่วมกัน เพื่อพิจารณาร่างประมวลรายวิชานั้นและปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสังเขปวิชา (Course Description) ที่ระบุไว้ในหลักสูตร ในขณะเดียวกันควรแบ่งภาระงานสอนระหว่างผู้ร่วมสอน โดยระบุให้ชัดเจนว่าใครรับผิดชอบบทใดและหัวข้อใด และสอนในวันเวลาใด ในส่วนของกิจกรรมการเรียนของวิชา เช่น การจัดทำรายงาน การศึกษาคุณงาน หรือการนำเสนอรายงาน ก็ควรมีการระบุว่ามีกำหนดดำเนินการในวันใด และผู้สอนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบ

2) การวางแผนการสอนระดับบท ในการวางแผนระดับบทควรแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ โดยที่หัวข้อเหล่านั้นควรมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ในบางวิชาอาจแบ่งออกเป็นหัวข้อการสอนหลายลักษณะ เช่น หัวข้อการบรรยาย การปฏิบัติการ การศึกษาคุณงาน และการจัดทำรายงาน เป็นต้น ในส่วนของกิจกรรมการเรียนควรมีการระบุให้ชัดเจนว่าผู้เรียนต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง แต่ละกิจกรรมมีวัตถุประสงค์อย่างไร สิ่งที่คาดหวังจากแต่ละกิจกรรมมีอะไรบ้าง และมีหลักเกณฑ์ในการประเมินผลงานอย่างไร

3) การวางแผนการสอนระดับหัวข้อ การวางแผนระดับหัวข้อก็คือ การจัดทำแผนการสอน ซึ่งควรมีขั้นตอนและวิธีการที่เหมาะสม โดยแผนการสอนควรมีองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างครบถ้วน สามารถนำไปใช้สอนได้ง่าย

5. สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการวางแผนการสอน

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการวางแผนการสอนมีหลายประการ ซึ่งผู้สอนจะต้องคิดพิจารณาเพื่อเป็นกรอบในการวางแผนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนในระดับวิชา บท หรือ หัวข้อ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) วิชา บท และหัวข้อ ในการวางแผนการสอนนั้น ผู้สอนควรทราบว่าตนเองต้องวางแผนในระดับวิชา บท หรือหัวข้อ ซึ่งในแต่ละระดับนั้นมักมีกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการแตกต่างกันออกไป ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของสถานศึกษาแต่ละแห่งด้วย อย่างไรก็ตาม ในการวางแผนการสอนนั้น สิ่งแรกที่ผู้สอนควรทำคือการอ่านข้อมูลต่างๆ ในหลักสูตรการศึกษา เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของหลักสูตรนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลในส่วนของปรัชญา วัตถุประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร สังเขปวิชา และแผนการศึกษาของหลักสูตร

ในส่วนของการวางแผนในระดับวิชานั้น คือการจัดทำประมวลรายวิชา (Course Syllabus) ซึ่งแต่ละวิชาแบ่งเป็นบทต่าง ๆ แต่ละบทประกอบด้วยหัวข้อการสอนต่างๆ โดยในส่วนของ การวางแผนการสอนนั้น ผู้สอนมักจะต้องรับผิดชอบในการวางแผนในระดับวิชาคือการจัดทำประมวลรายวิชาและการวางแผนการสอนในระดับหัวข้อ

2) วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เป้าหมายสูงสุดของการจัดการเรียนการสอนคือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งอาจสามารถกำหนดไว้ 3 ลักษณะ คือ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ ดังนั้นในการกำหนดวัตถุประสงค์ ทางด้านการเรียนจึงควรระบุให้ชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างใน 3 ด้านดังกล่าวแล้ว ซึ่งมักนิยมเขียนวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในลักษณะของ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยที่วัตถุประสงค์ของการเรียนนี้จะกรอบในการจัดการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นการวางแผนในระดับวิชา ในระดับบท หรือในระดับหัวข้อ

3) เนื้อหาวิชาการ เนื้อหาวิชาการเป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งการวางแผนการสอน ซึ่งผู้สอนจะต้องศึกษาค้นคว้า รวบรวม และสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนที่จะนำไปสอนผู้เรียน ในส่วนของเนื้อหาวิชาการนี้ผู้สอนจำเป็นต้องค้นคว้าจากหลายแหล่ง ทั้งนี้เพื่อให้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องมีความกว้างขวาง มีความถูกต้องและมีความทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ เป็นยุคของข่าวสารข้อมูล ซึ่งเนื้อหาวิชาการ เทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ มักจะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีการค้นคว้าองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องสอนอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการค้นคว้าจากตำรา วารสาร เอกสาร หรือฐานข้อมูลต่างๆ ผ่านทางระบบคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้สอนต้องมีการพัฒนาตนเองในเรื่อง

ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ เพื่อให้สามารถค้นคว้าเนื้อหาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะต้องสอนได้

4) แหล่งข้อมูล ในการค้นคว้าเนื้อหาวิชาการนั้นมีความจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อาจจะเป็นทั้งข้อมูลมือสอง (Secondary Data) คือข้อมูลที่มีการรวบรวมเอาไว้แล้ว หรือข้อมูลมือหนึ่ง (Primary Data) ซึ่งได้จากการลงไปเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริง ในส่วนของการค้นคว้าข้อมูลมือสองนั้น ผู้สอนอาจจะค้นคว้าจากห้องสมุด สถานีวิทยุ หน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ หรือศูนย์ข้อมูลของชุมชน

หากผู้สอนกำหนดให้ผู้เรียนมีการค้นคว้าเนื้อหาวิชาการจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ด้วยตนเอง ผู้สอนควรให้คำแนะนำผู้เรียนว่า ข้อมูลเนื้อหาวิชาการที่กำหนดนั้นน่าจะสามารถค้นคว้าได้จากที่ใด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักแนวทางในการค้นคว้าที่ถูกต้อง รู้จักแหล่งข้อมูลที่สามารถจะหาองค์ความรู้ที่จำเป็นต้องนำมาจัดทำรายงานตามที่กำหนดได้

5) ลักษณะของผู้เรียน ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนควรจะยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered) ดังนั้น ในการเตรียมการสอนจึงควรคำนึงถึง จำนวน อายุ เพศ ความสนใจ ความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งคุณลักษณะของผู้เรียนดังกล่าวเหล่านี้จะมีผลต่อการจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การเลือกวิธีการสอน การจัดเตรียมสถานที่เรียน การกำหนดกิจกรรมการเรียน การจัดทำสื่อการสอน หรือการประเมินผลการเรียน ดังนั้นในการวางแผนการสอน ผู้สอนควรจะรู้คุณลักษณะของผู้เรียนที่ตนเองต้องสอนเป็นอย่างดี

6) สถานที่เรียน สถานที่เรียนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่คุณสอนต้องคำนึงถึงในการเตรียมแผนการสอน นอกจากนั้นสถานที่เรียนควรจะจัดให้เหมาะสมกับเทคนิคการสอน เช่น การสอนแบบบรรยาย ก็อาจจัดโต๊ะที่นั่งเรียนในลักษณะหนึ่ง แต่ถ้าเป็นการสอนแบบอภิปรายกลุ่มหรือแบบปฏิบัติการก็ควรจะมีการจัดสถานที่เรียนอีกลักษณะหนึ่ง เป็นต้น

7) สื่อการสอน ตามหลักการเรียนรู้แล้ว ถ้าผู้เรียนมีโอกาสใช้ประสาทสัมผัสกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากก็มักจะเกิดการเรียนรู้มากขึ้น เช่น ผู้เรียนมีทั้งโอกาสได้ฟัง ได้ดู ได้กิน ได้ดมกลิ่น หรือได้สัมผัสโดยลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็จะมีโอกาสเกิดการเรียนรู้มากกว่าการได้ฟัง หรือได้ดูเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ผู้สอนควรมีการเตรียมสื่อการสอนและกิจกรรมของผู้เรียนให้มีความหลากหลาย และมีความพร้อมก่อนที่จะสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

นอกจากนั้น ผู้สอนสามารถใช้คอมพิวเตอร์ในการเตรียมสื่อการสอนต่างๆ ซึ่งมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์หลายโปรแกรมที่ผู้สอนสามารถใช้จัดเตรียมสื่อและนำเสนอข้อมูลต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ผู้สอนอาจพัฒนาตัวเองให้สามารถเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับช่วยสอนหรือ

เรียกโดยทั่วไปว่า CAI (Computer Assisted Instruction) ซึ่ง CAI นี้สามารถจัดเตรียมให้มีลักษณะที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองได้ ในอนาคตมีแนวโน้มว่าการใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อการสอนจะมีมากขึ้น และในระบบ Internet ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลวิชาการและสื่อการสอนต่าง ๆ ซึ่งผู้สอนสามารถสืบค้นและนำมาใช้ประกอบการสอนได้ ดังนั้น ผู้สอนควรพัฒนาความสามารถของตนเองในเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์ และการใช้โปรแกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

8) กิจกรรมการเรียน ตามหลักการเรียนรู้ คนเราจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการกระทำของตนเอง ดังนั้น การกำหนดกิจกรรมการเรียนในการสอนหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้สอนควรคำนึงถึง ดังนั้น ในการกำหนดกิจกรรมการเรียนควรจะมีภาพรวมทั้งหมดว่าผู้เรียนควรจะได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติการ หรือได้ดูสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับการนำเอาองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีการที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ผู้สอนควรมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการกำหนดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

9) เทคนิคการสอน เทคนิคการสอนมีหลายวิธี ในการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือวิชาใดวิชาหนึ่งผู้สอนควรที่จะเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา วัตถุประสงค์ของการเรียน ลักษณะของผู้เรียน สถานที่เรียน และปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ รวมทั้งความสามารถของผู้สอนในการใช้เทคนิคในการสอนนั้น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามในการสอนหัวข้อหนึ่ง ๆ ผู้สอนควรที่จะเลือกการสอนหลายวิธีมาผสมผสานกันให้เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้การสอนเรื่องนั้น ๆ

10) เวลาเรียน การสอนแต่ละวิชาหรือแต่ละหัวข้อมักจะมีเวลาจำกัด เช่น ในแต่ละภาคการศึกษาวิชาหนึ่งอาจมีระยะเวลาสอน 15 สัปดาห์ และในการสอนหัวข้อหนึ่ง ๆ อาจมีเวลาเพียง 1-3 ชั่วโมงเท่านั้น ดังนั้นในการเตรียมแผนการสอนผู้สอนควรที่จะคำนึงถึงเวลาเรียน ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนทั้งหมดเสร็จสิ้นในเวลาที่กำหนด ดังนั้น ในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียน ปริมาณเนื้อหาที่จะต้องเรียน กิจกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน รวมทั้งเทคนิคการสอนที่จะใช้ในการสอนแต่ละหัวข้อ ควรที่จะคำนึงถึงเวลาเรียนที่กำหนดไว้ด้วย

11) จิตวิทยาการเรียนรู้ เป้าหมายสูงสุดของการจัดกระบวนการเรียนการสอน คือ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่วัตถุประสงค์ได้กำหนดไว้ ดังนั้นผู้สอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่าคนเรานั้นเรียนรู้ได้อย่างไร ผู้สอนจึงควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ หลักเกณฑ์การเรียนรู้ แรงจูงใจในการเรียนรู้ การต่อต้านการเรียนรู้ หรือหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้สอนสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมเพื่อเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาการเรียนรู้ของบุคคลสามารถที่จะค้นคว้าได้จากเอกสารทั่วไปทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา นอกจากนี้ ผู้สอน

ที่ไม่ได้ศึกษามาทางด้านวิชาครูหรือทางการศึกษาควหาโอกาสเพิ่มพูนความรู้ของตนเองเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยการเข้ารับการอบรม สอบถามผู้มีความรู้ และขอคำแนะนำจากผู้ประสบความสำเร็จด้านการสอน

12) ผู้สอน ผู้สอนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนการสอนทั้งหมด ดังนั้น ผู้สอนควรมีความรู้ความสามารถในด้านการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ผู้สอนแต่ละคนมักมีความรู้ความสามารถแตกต่างกันไป ผู้สอนบางคนสามารถสอนโดยการบรรยายได้ดีแต่อาจไม่สามารถที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนลักษณะอื่นได้ดี หรือผู้สอนบางคนบรรยายไม่เก่งแต่สามารถที่จะจัดกิจกรรมลักษณะอื่นได้ดี ดังนั้น ในการวางแผนการสอนจึงควรคำนึงถึงความรู้และความสามารถของผู้สอนด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนมีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้สอน อย่างไรก็ตาม ในด้านความสามารถในการสอนนี้ ผู้สอนควรมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถใช้เทคนิคการสอนต่างๆ ได้ดี

13) การประเมินผล การประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการเรียนการสอน การที่ผู้สอนจะทราบว่าผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ และบรรลุในระดับใด จำเป็นจะต้องมีการประเมินผล แล้วนำผลการประเมินนั้นมาพิจารณาและเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

การประเมินผลการเรียนอาจทำทั้งก่อนการเรียน ระหว่างการเรียน และหลังการเรียน หัวข้อใดหัวข้อหนึ่งหรือวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งวัตถุประสงค์ของการประเมินก่อนการเรียน ระหว่างการเรียน และหลังการเรียนอาจแตกต่างกันออกไปบ้าง ทั้งนี้ ผู้สอนควรมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถใช้วิธีการประเมินแบบต่าง ๆ เป็นอย่างดี

การประเมินผลที่ดีควรทำหลายรูปแบบและหลายครั้ง ในส่วนของรูปแบบการประเมินผลนั้นอาจมีทั้งการซักถาม การสังเกต การทดสอบย่อย การให้ฝึกปฏิบัติ การจัดทำรายงาน การทดสอบย่อย การสอบกลางภาค การสอบปลายภาค หรือวิธีการอื่น ๆ ทั้งนี้ ต้องมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียน

เป้าหมายหลักของการประเมินผลมีสองประการ ได้แก่ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียน โดยในส่วนของปรับปรุงการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนสามารถนำผลการประเมินก่อนและระหว่างเรียนมาดำเนินการในส่วนนี้ได้ ส่วนการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียนนั้นพิจารณาได้จากการประเมินผลหลังการเรียน (ศึกษาศาสตร์ เกษตร .2551.ระบบออนไลน์)

2.7.2 ด้านการดำเนินการสอน

การดำเนินการสอนเป็นกระบวนการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนต้องตระหนักและให้ความสำคัญ เริ่มต้นที่ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหาสาระวิชานั้น ๆ ตามด้วยเทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา สามารถสร้างบรรยากาศให้เกิดความสนใจและประสิทธิภาพกับผู้เรียน

2.7.2.1 ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอน เพราะกิจกรรมทั้งของผู้เรียนและผู้สอนที่เหมาะสม จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้วิธีและเทคนิคต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เช่น ท่านร่อซูล ﷺ ใช้เทคนิคการย้ำ หากท่านเห็นว่าเรื่องใดมีความสำคัญ ท่านก็จะกล่าวย้ำหลายๆ ครั้งและบ่อยครั้งที่ท่านปฏิบัติเช่นนี้ ครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งมาหาท่าน และขอให้ท่านร่อซูล ﷺ ว่าจะศิษะฮแก่เขา ท่านร่อซูล ﷺ กล่าวว่า แปลว่า “ ท่านจงอย่าโกรธ ” ชายคนนั้นก็พยายามที่จะขอคำวะศิษะฮอีก ท่านร่อซูล ﷺ ได้กล่าวคำเดิมว่า เทคนิคการย้ำนี้จะได้รับการปฏิบัติเสมอมา ท่านจะกล่าวย้ำหากสิ่งนั้นมีความสำคัญหรือจะย้ำข้อความบางตอน เพื่อที่จะทำให้บรรดาเศาะหาบะฮะฮเข้าใจถึงที่ท่านต้องการสอนอย่างถ่องแท้ (อิบราฮีม ณรงค์รัชชาเขต2546 : 33) ฉะนั้นการใช้เทคนิคในการจัดการเรียนการสอนแสดงถึงความสำคัญยิ่งทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจและเข้าใจง่าย ดังที่ วารี ธีระจิตร (2530 : 162 – 163) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

1. กิจกรรมช่วยเร้าความสนใจของเด็ก
2. กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว
7. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
8. กิจกรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. กิจกรรมขยายความรู้และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
10. กิจกรรมช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก

11. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ
12. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่
14. กิจกรรมจะช่วยทำให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน

ดังนั้นผู้สอนจึงไม่ควรละเลยที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่น่าสนใจ ให้สอดคล้องกับวัย สติปัญญา ความสามารถของผู้เรียน และเนื้อหาของบทเรียนนั้น โดยต้องจัดอย่างมีจุดมุ่งหมาย

2.7.2.2 การจัดการเรียนการสอนของท่านร่อซูล ﷺ

การดำเนินจัดการเรียนการสอนของท่านร่อซูล ﷺ แก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ นั้นจะมีวิธีที่หลากหลายด้วยกันไม่จะเป็นในทางธรรมหรือทางโลก ซึ่งเป็นวิธีที่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ เคยได้รับความสำเร็จในการเรียน และเมื่อสังเกตดูสมัยนี้การจัดการเรียนการสอนนั้นจะใช้วิธีเดียวกันกับวิธีของท่านร่อซูล ﷺ ซึ่งการดำเนินการสอนนั้นจะคำนึงถึงตัวบุคคลเป็นหลักและความแตกต่างด้านสติปัญญาของผู้เรียน ซึ่งจะขอยกตัวอย่างเป็นบางส่วนดังต่อไปนี้

1. การสอนด้วยวิธีการอุปมา เป็นเทคนิคที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจง่าย ดังที่ท่านร่อซูล ﷺ ยกตัวอย่างจากโองการที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้เปรียบเทียบคำพูดที่เลวนั้นเปรียบเสมือนต้นไม้ที่ถูกถอนราก ในซูเราะห์อิบรอเฮม โองการที่ 26

﴿ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا

مِنْ قَرَارٍ ﴾ (26)

ความหมายว่า : “และอุปมาคำพูดที่เลว ดังต้นไม้ที่อับเฉาถูกถอนรากออกจากพื้นดิน มันไม่มีความมั่นคงเลย” (อิบรอเฮม : 26)

จากอายัตดังกล่าวท่านร่อซูล ﷺ จะยกหลักฐานเกี่ยวกับคนที่พูดไม่ดีคนที่พูดเลวนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้อุปมาดังต้นไม้ที่ล้มที่ถูกถอนรากจากพื้นดิน จะบอกถึงความมั่นคงของคนคนหนึ่งขึ้นอยู่กับคำพูดของเขาเอง

2. การสอนด้วยวิธีการตั้งคำถาม เป็นวิธีการสอนทำให้เกิดข้อสงสัยในตัวผู้เรียนที่
 อยากจะรู้ให้ผู้เรียนตั้งใจฟังมากขึ้น ดังมีรายงานจาก อัมรุ อิบน์ อัล-อาส رضي الله عنه กล่าวว่า

: :))
² ((... : ...

ความว่า : “ จากอัมรุ อิบน์ อัล-อาส กล่าวว่า ฉันได้ยืนท่านร่อซูล صلی الله علیه و آله
 ได้ถามบรรดาสะหะบะฮะ رضي الله عنهم : พวกท่านรู้ไหมว่า ใครคือมุสลิม ?...
 พวกเขาตอบว่า : แท้จริงอัลลอฮ์และร่อซูลเท่านั้นที่รอบรู้...”

จากหะดีษข้างต้นแสดงถึงเทคนิคที่ท่านร่อซูล صلی الله علیه و آله ใช้สอนบรรดาสะหะบะฮะ رضي الله عنهم
 ซึ่งทำให้ในบรรดาสะหะบะฮะ رضي الله عنهم นั้นเกิดความอยากรู้คำตอบจะทำให้เกิดความตั้งใจมากขึ้น
 (Kanuri : 1996)

2.7.2.3 จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

วารี ธีระจิตร (2530 : 162 — 163) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีจุดมุ่งหมาย
 ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมกัน
2. เพื่อสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนทุกคน ซึ่งแต่ละคนจะมีแตกต่างกัน
3. เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเพลิดเพลิน ไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียน
4. เพื่อสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เกิดทักษะกระบวนการให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุขและมีความเป็นไทย
5. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน ผู้สอนจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง เพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

² บันทึกหะดีษ โดย ดิรมิซียู, 1983 หะดีษหมายเลข 2873

2.7.3.4 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

วาริ ธีระจิตร (2530 : 162 – 163)เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญดังกล่าวแล้ว ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงควรคำนึงถึงหลักการข้อต่อไปนี้

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร
2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน
3. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน
4. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาวิชา
5. จัดกิจกรรมให้มีลำดับขั้นตอน
6. จัดกิจกรรมให้น่าสนใจ โดยใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม
7. จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม
8. จัดกิจกรรมโดยใช้วิธีการที่ทำทลายความคิดความสามารถของผู้เรียน
9. จัดกิจกรรมโดยใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย
10. จัดกิจกรรมโดยให้มีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง
11. จัดกิจกรรมแล้วต้องมีการวัดผลการใช้กิจกรรมนั้นทุกครั้ง

2.7.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเปรียบเสมือนกระบวนการหนึ่งทีประกอบไปด้วยกลไกต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี ส่วนหนึ่งก็คือ สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่สามารถช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตรและยังเป็นตัวกลาง เป็นสื่อในการทำความเข้าใจทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ อีกทั้งเป็นเครื่องช่วยแบ่งเบาภาระของครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอน และสามารถแก้ปัญหาข้อจำกัดต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนได้อีก ดังที่ พงศพิชญ์ เล็กศิริรัตน์ (มปป. : 1) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนที่นอกเหนือไปจากครู วิธีสอนและการประเมินผลก็คือ สื่อการสอน ทั้งนี้เพราะสื่อการสอนช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ความรู้ให้แก่ผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแข็งขัน ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น และใช้เวลาในการเรียนน้อยลง นอกจากนี้สื่อการสอนยังช่วยแก้ปัญหาหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนได้อีก เช่น ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วให้ดูช้าลง ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงช้าให้ดูเร็วขึ้น ย่อขนาด

ของสิ่งที่ใหญ่มาให้เล็กลง ขยายขนาดของสิ่งของที่เล็กมากให้ใหญ่ขึ้น นำอดีตมาให้ศึกษาได้ นำสิ่งที่อยู่ไกลหรือลึกลับมาให้ศึกษาได้ เป็นต้น

2.7.3.1 ความหมายสื่อการเรียนการสอน

จรรยา เหนียนเฉลย (2546 :14) สื่อการสอน หมายถึง การนำสื่อมาใช้ในการเรียนการสอนโดยตรง ซึ่งหมายถึง การนำวัสดุ เครื่องมือและวิธีการมาเป็นสะพานเชื่อมโยงความรู้เนื้อหาไปยังผู้เรียนได้ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกันและกัน ได้ผลตรงตามจุดมุ่งหมาย

จินตนา ไบกาซูยี (ม.ป.ป. : 11) สื่อการเรียนการสอน (Instructional Materials) หมายถึง วัสดุหรือเครื่องมือที่จัดทำขึ้น ซึ่งมีข้อมูลเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้ สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนของครูและนักเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนด สื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง ที่ใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหา เกิดทักษะกระบวนการ และความรู้สึกรู้สึกนึกคิดต่างๆ อันจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร

วรรณมา เจริญทวงษ์ (2532 :1) สื่อการสอน หมายถึง สิ่งซึ่งใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติให้แก่ผู้เรียน หรือทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ มนุษย์รู้จักนำเอาสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ มาใช้เป็นสื่อการสอน ตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 1930 เป็นต้นมา ด้วยความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน ทำให้สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ตลอดจนวิธีการแปลก ๆ ถูกนำมาใช้เป็นสื่อการสอนกันอย่างกว้างขวาง เช่น การใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาทั้งในระบบวงจรปิด และในระบบทางไกล หรือการใช้ชุดการสอนเพื่อการเรียนรู้เป็นรายบุคคล เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 31) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้สอนใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อความหมาย เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการซึ่งอาจเป็นบุคคล เหตุการณ์ การศึกษานอกสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรม และวิธีการต่าง ๆ เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนหมายถึง สิ่งวัสดุ อุปกรณ์หรือวิธีการต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง คอยอำนวยความสะดวกให้แก่ครูในการนำมาใช้ในการจัดเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้งอันส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของนักเรียน

2.7.3.2 ความสำคัญของการเรียนการสอน

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนที่ใช้สื่อเป็นสื่อกลางทำให้เกิดความเข้าใจง่ายและชัดเจนในเนื้อหา ดังปรากฏในแบบอย่างของท่านร่อซูล ﷺ ที่ได้ใช้สื่อในการสอนแก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งครั้งหนึ่งที่ท่านกำลังสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ท่านร่อซูลได้ใช้กิ่งไม้วาดภาพลงบนพื้นดินเป็นสื่อในการสอน ดังมีรายงาน หะดีษที่ว่า

ﷺ))

" :

3(("

ความว่า “ ท่านเราะสูล ﷺ ได้ขีดเป็น 4 เหลี่ยม แล้วลากเส้นขวางจากตอนกลางออกไปนอกสี่เหลี่ยม ต่อจากนั้นท่านก็ขีดเส้นเล็ก ๆ อีกเส้นเข้าไปติดกับเส้นใหญ่ส่วนที่อยู่ตรงกลาง แล้วกล่าวว่า นี่คือมนุษย์ และนี่ (สี่เหลี่ยม) คือ การกำหนดช่วงชีวิตของเขา ล้อมรอบเขาจากทุก ๆ ด้าน และนี่คือ (เส้นที่อยู่นอกสี่เหลี่ยม) คือความหวังของเขา ส่วนเส้นเล็ก ๆ คือความทุกข์ยากของเขา (ซึ่งอาจจะพบกับเขาก็ได้) หากเส้นใดพลาดไป เส้นอื่นก็จะเข้ามาสวมรอยอีก (เพราะมีหลายเส้นเล็ก ๆ) แต่ถ้าเส้นอื่น ๆ ผิดพลาดเส้นที่สามก็จะเข้าสวมรอย (เป็นวัฏจักรเช่นนี้ตลอดไป) ”

จากหะดีษข้างต้นแสดงถึงการใช้สื่อของท่านร่อซูลมุฮัมมัด ﷺ บ่งบอกถึงความสำคัญของการใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอนหรือใช้อธิบายอะไรบางอย่างเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ความตระหนักรู้ในเนื้อหา เพราะฉะนั้นสื่อการเรียนการสอนมีคุณค่ามากทั้งทางด้านวิชาการ ทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ และทางด้านเศรษฐกิจการศึกษา ดังที่ จำเนียร ศิลปะวานิช (2538 : 254-255) ได้อธิบายถึงคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนอาจพิจารณาได้ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

³ หะดีษบันทึกโดย บุคอรี , 1987 หะดีษหมายเลข 6493

1. คุณค่าด้านวิชาการ

1.1 ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง และเรียนได้ดีกว่าได้มากกว่าที่ไม่ใช้สื่อการสอน

1.2 ลักษณะที่เป็นรูปธรรมของสื่อ การสอนช่วยทำให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของสิ่งต่าง ๆ ได้กว้างขวางและเป็นแนวทางให้เข้าใจสิ่งอื่น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น และยังช่วยส่งเสริมด้านความคิดและการแก้ปัญหาอีกด้วย

1.3 ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า สื่อการสอนให้ประสบการณ์ที่เป็นจริงแก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ อย่างถูกต้อง ทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้มากและจำได้นาน

1.4 สื่อการสอนบางชนิด เช่น ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง จะช่วยเร่งทักษะในการเรียนรู้

2. คุณค่าทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้

2.1 สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและต้องการเรียนในสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น เช่น การอ่าน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการ การแก้ปัญหาและความซาบซึ้งในคุณค่า

2.2 สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดเป็นอย่างเดียวกันทั้งมีเจตคติของผู้เรียนด้วย

2.3 สื่อการสอนเร้าให้ผู้เรียนเกิดความพอใจและขยันให้กระทำกิจกรรมด้วยตนเอง

3. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจการศึกษา

3.1 สื่อการสอนช่วยให้นักเรียนที่เรียนช้าได้เร็วและมากขึ้น ส่วนนักเรียนที่ฉลาดก็จะเรียนรู้ได้มากขึ้นไปอีก

3.2 การสอนโดยอธิบายเพียงอย่างเดียว เป็นการสิ้นเปลืองเวลาและเด็กจะลืมได้ง่าย ถ้าใช้สื่อการสอนจะช่วยขจัดความสิ้นเปลือง และยังช่วยให้ครูที่สอนคืออยู่แล้วสอนได้ดียิ่งขึ้น

3.3 สื่อการสอนช่วยขจัดปัญหาเรื่องสถานที่ เวลา และระยะทาง เช่น สามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาศึกษาได้ สามารถนำสิ่งที่อยู่ไกลเกินไปมาศึกษาได้ สามารถทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วหรือช้าเกินไปให้ช้าลงจนสามารถศึกษาได้ และสามารถนำสิ่งที่เล็กหรือใหญ่เกินไปมาศึกษาได้

จากคุณค่าหรือประโยชน์จากการใช้สื่อข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สื่อนั้นเปรียบเสมือนตัวละครที่ได้สะท้อนจากตัวบทมาเป็นการแสดงซึ่งทำให้ผู้ชมได้ชมได้สัมผัส ได้ความเพลิดเพลิน สุดท้ายผู้ชมได้บทสรุปจากการแสดงได้ข้อคิดหลาย ๆ อย่าง โดยที่ไม่มีคำแนะนำแต่อย่างใด เช่นกันกับการใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลิน

ได้รับประสบการณ์โดยตรง สามารถแก้ปัญหาทั้งทางด้านวิชาการ ด้านจิตวิทยา และด้านเศรษฐกิจ การศึกษาได้มาก

2.7.3.3 สื่อการเรียนการสอนของท่านร่อซูล ﷺ

ผู้ใดได้ศึกษาในสุนนะฮ์ของท่านร่อซูล ﷺ เกี่ยวกับการใช้สื่อในการเรียน การสอนของท่านนั้น แน่แน่นอนเป็นที่ประจักษ์สำหรับเขาว่าท่านร่อซูล ﷺ นั้นได้ใช้สื่อต่าง ทั้งใน ด้านการมองและการฟัง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงหรือสามารถให้ผู้เรียนนั้นเข้าใจถึง ความหมายอย่างลึกซึ้ง ถ้ามีการศึกษาค้นคว้าถึงการใช้สื่อต่างๆของท่านร่อซูล ﷺ นั้น ไม่นึกว่า วิธีการใช้สื่อของท่านร่อซูล ﷺ นั้นจะออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งจะนำพาให้ผู้เรียนนั้น เข้าใจได้อย่างง่ายดาย จากการศึกษาในสุนนะฮ์ของท่านร่อซูล ﷺ พบว่าการใช้สื่อของท่านนั้นมี ดังต่อไปนี้

1. การใช้นิ้วมือเป็นสื่อการสอน

" : ﷺ :))
"
4((.

ความว่า : จากชะฮัด อิบนิชะฮุด ﷺ กล่าวว่า ท่านร่อซูล ﷺ กล่าวว่า “ผู้อุปการะเด็กกำพร้า ที่อยู่ในความดูแลของเขา หรืออยู่ในความดูแลผู้อื่นนั้น ฉันและเขาจะได้อยู่ในสวรรค์เช่นนี้ และ ท่านได้ชูนิ้วชี้กับนิ้วกลางขึ้น”

จากหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านร่อซูล ﷺ ได้นำเสนอการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยการชูนิ้วชี้กับนิ้วกลางแสดงถึงความใกล้ชิด เพื่อต้องการแสดงให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้เห็นถึงความใกล้ชิดกัน พร้อมได้อธิบายประกอบ โดยมุ่งเน้นให้เศาะหาบะฮ์ ﷺ มีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นและติดอยู่ในความทรงจำได้นาน

⁴ หะดีษบันทึก โดย มุสลิม, 2000 หมายเลขหะดีษ 2983 ; และอิบนุ มาญะฮ์, 1984 หมายเลขหะดีษ 3679

2. ใช้สองมือ

ได้มีรายงานจากท่านร่อซูล ﷺ ว่าท่านร่อซูล ﷺ นั้นเคยใช้สองมือของท่าน ประกอบการบรรยายต่อบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ เพื่อง่ายต่อการเข้าใจ

)

5((

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถือฝ่าใหม่ไว้ในมือซ้ายและทองคำไว้ในมือขวา หลังจากนั้นท่านก็ยกสองมือ แล้วท่านกล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติของฉันที่เป็นชาย และเป็นสิ่งที่อนูมัดสำหรับสตรีของพวกเขา”

จากชะดีษข้างต้นแสดงถึงการจัดการเรียนการสอนของท่านร่อซูล ﷺ ด้วยการเลือกใช้สื่อที่หลากหลาย ง่ายต่อการเข้าใจและเป็นวัสดุที่หาง่ายตามธรรมชาติ ซึ่งผู้ที่เป็นครุควรรนำเอาสิ่งเหล่านี้มาปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน (Hassan bin Ali al-Bashari , 2000 : 128-134)

2.7.3.4 ประเภทสื่อการเรียนการสอน

ธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรล้วนแล้วเป็นสิ่งถูกสร้างจากอัลลอฮฺ ﷻ เพื่อให้ป่าไม้ใช้เป็นสื่อในการคิดถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮฺ ﷻ สิ่งถูกสร้างในโลกนี้มีมากมายจนนับไม่ถ้วนที่สามารถนำมาใช้เป็นสื่อได้ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือสถานที่ที่เป็นประวัติศาสตร์ นั้นแสดงว่าสื่อที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้มีรูปแบบที่หลากหลายและสามารถเลือกตามความเหมาะสมของผู้เรียนที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอด ซึ่งเหล่านั้นปรากฏอยู่ในอัลกุรอานคัมที่อัลลอฮฺ ﷻ ใช้สัตว์ชนิดหนึ่งที่มีชื่อว่านกเพื่อที่จะสะท้อนถึงความอนุภาพเหนือทุกสิ่งทุกอย่างและพระผู้ซึ่งอำนาจอยู่ในพระมหัศจรรย์ของอัลลอฮฺ ﷻ ในโองการที่ว่า

﴿ أُولَٰئِكَ يَرْوُونَ إِلَىٰ الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفَّتْ وَيَقْبِضْنَ ۚ مَا يُمَسِّكُهُنَّ

إِلَّا الرَّحْمَنُ ۚ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴾ (19 :)

⁵ หะดีษบันทึกโดย อิบน์ มัจญะฮ์, 1975 : หมายเลขหะดีษ 3726

ความว่า : “พวกเขามิได้มองไปคุณที่ (บิน) อยู่เบื้องบนพวกเขา
คอกหรือ? มันกาวปีกและหุบปีก (ของมัน) ไม่มีผู้ใดจะไปดึงมัน
ไว้ได้นอกจากพระเจ้าทรงกรุณาปรานี แท้จริงพระองค์ทรง
มองเห็นทุกสิ่งอย่าง” (อัครโมก : 19)

นั่นแสดงถึงความสามารถของงออลลอฮฺ ﷻ ความมีอำนาจในทุกสิ่งทุกอย่างใน
ที่นี้งออลลอฮฺ ﷻ ได้ใช้สัตว์ชนิดหนึ่งคือนกเป็นสื่อบ่งบอกถึงความสามารถอันสูงส่ง และเพื่อให้
บ่าวนั้นสามารถเห็นได้ชัดเจนและความเข้าใจง่ายมากขึ้นและอีกหลายโองการที่กล่าวถึงการใช้สื่อ
ที่หลากหลาย ดังที่ จำเนียร ศิลปะวานิช (2538 : 255-257) ได้แบ่งประเภทสื่อออกเป็นประเภทต่าง
ๆ ดังนี้

ก. การแบ่งประเภทสื่อการสอนตามคุณสมบัติออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เครื่องมืออุปกรณ์ (Hardware)

เครื่องมือหรืออุปกรณ์เป็นสื่อที่มีขนาดใหญ่ อาจประกอบด้วยกลไกทางไฟฟ้าทาง
อิเล็กทรอนิกส์หรือเครื่องกลต่าง ๆ เช่น เครื่องฉายทั้งหมด มี เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายฟิล์ม
สกริป เครื่องฉายวัตถุทึบแสง เครื่องรับโทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่น เครื่องบันทึกเสียงตลอดจนเครื่อง
คอมพิวเตอร์ เป็นต้น เครื่องมือเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นตัวกลางซึ่งจะช่วยในการถ่ายทอดความรู้
ไปสู่ผู้เรียนจำนวนมาก ๆ ในเวลาเดียวกัน ได้อย่างรวดเร็ว

2. วัสดุ (Software)

วัสดุเป็นสื่อขนาดเล็ก เคลื่อนย้ายได้ง่าย สื่อประเภทจะลักษณะสำคัญคือ เป็นวัสดุ
ที่บรรจุข้อความเรื่องราว ความรู้ต่าง ๆ ใช้ในการถ่ายทอดไปยังผู้รับหรือนักเรียน บางประเภท
จำเป็นอาศัยสื่อขนาดใหญ่เช่นอุปกรณ์ในการถ่ายทอดไปสู่ผู้รับ แต่ก็มีวัสดุบางชนิดที่สามารถใช้ส่ง
หรือถ่ายทอดความรู้ข่าวสารไปยังผู้รับได้โดยตรง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือพาไป เช่น รูปภาพ
หนังสือ แผนที่ แผนที่ ลูกโลก เป็นต้น

3. เทคนิคหรือวิธี (Techniaues or Methods)

หมายถึงกระบวนการและกิจกรรมทั้งหลายที่ครูใช้ในการสอนเพื่อให้บรรลุถึง
จุดหมายที่ได้ตั้งไว้ วิธีการเหล่านี้ในบางครั้งอาจจะต้องอาศัยเครื่องมือและวัสดุเข้าช่วย บางครั้งอาจ
ใช้เทคนิคโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือหรือวัสดุเข้าช่วย เช่น การอภิปราย การพูดรายงาน การศึกษา
นอกสถานที่ การบันทึกเสียง การฝึกงาน เป็นต้น

ข. การแบ่งประเภทสื่อการสอนตามคุณลักษณะ

การแบ่งประเภทสื่อการสอนตามคุณลักษณะนี้ Wilbure Young ได้จัดแบ่งดังนี้

1. ทัศนวัสดุ (Visual Materials) ได้แก่

- กระดานดำ (Black Board)
- กระดานผ้าสำลี (Flannel Board)
- แผนภูมิ (Charts)
- รูปภาพ (Pictures)
- ฟิล์มสคริป (Filmstrip)
- สไลด์ (Slide)

2. โสตวัสดุ (Audio Materials) ได้แก่

- เครื่องบันทึกเสียง (Tape Recorder)
- เครื่องรับวิทยุ (Radio Receiver)
- ห้องปฏิบัติการทางภาษา (Language Laboratory)
- ระบบขยายเสียง (Public address System)

จากการนำเสนอประเภทของสื่อข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนนั้นมีชนิดที่หลากหลายมีทั้งที่เป็นประเภทสัมผัส ประเภทฟัง ประเภทมองเห็นและอื่น ๆ อีกมากมายขึ้นอยู่กับผู้ที่นำไปใช้ในด้านใดกับเรื่องอะไรก็สามารถเลือกเอานั่นมาเป็นสื่อได้

2.7.3.4 การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้สอนจะต้องมีความรู้และคำนึงถึงนั้นคือการเลือกใช้สื่อเพื่อใช้จัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ซึ่ง จริยา เหนียนเจलय (2546 : 18-19) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อการสอน ดังนี้

1. ความเหมาะสม สื่อที่จะใช้นั้นเหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการสอนหรือไม่
2. ความถูกต้อง สื่อที่จะใช้ช่วยให้นักเรียนได้ข้อสรุปที่ถูกต้องหรือไม่ในเนื้อหา
3. ความเข้าใจ สื่อที่ใช้นั้นช่วยให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักเรียนหรือไม่
4. ประสิทธิภาพที่ได้รับ สื่อที่จะใช้นั้นช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพแก่นักเรียนหรือไม่

5. ความเหมาะสมกับวัย ระดับชั้น จำนวนผู้เรียน ความสามารถ ความสนใจรวมทั้งทักษะและรูปแบบการเรียนของนักเรียนหรือไม่

6. เหมาะสมกับทัศนคติและทักษะของครูผู้สอนหรือไม่

7. สื่อนั้นช่วยให้นักเรียนร่วมกิจกรรมตามที่ครูต้องการหรือไม่

8. ระยะเวลาในการเสนอสื่อการสอนนั้นเหมาะสมหรือไม่

9. สื่อนั้นช่วยเสนอแนะกิจกรรมอื่น ๆ ที่นักเรียนอาจปฏิบัติเพิ่มเติมได้หรือไม่

10. มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้สื่ออื่นใดไหม อาทิเช่น สถานที่ แสงสว่าง สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เป็นต้น

จากหลักเกณฑ์ข้างต้นครูผู้สอนสามารถนำมาตั้งคำถามให้กับตัวเองว่าสื่อที่ได้ใช้นั้นมีวิธีการเลือกเป็นไปตามหลักเกณฑ์หรือไม่ นอกจากครูรู้จักวิธีการเลือกใช้สื่อแล้วจะต้องมีคุณสมบัติที่สามารถตอบสนองกับสื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ ได้ เช่น ครูต้องรู้จักนักเรียนเป็นอย่างดี รู้จักการสอนและจิตวิทยาเป็นอย่างดี รู้จักใช้สื่อการสอนที่จำเป็น และอื่น ๆ ที่สามารถสร้างบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.7.4 ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดและการประเมินผลเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบหนึ่งที่ใช้ในการบริหารการศึกษา ที่สำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอนของครูนั้น ครูต้องทำความเข้าใจกับเนื้อหา มีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วจึงจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ หลังจากนั้นต้องมีการวัดและประเมินผลการสอนว่าดำเนินไปตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้หรือไม่ ซึ่งเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและวิธีการวัดและประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความถูกต้องในการปฏิบัติและให้เกิดประโยชน์กับนักเรียนให้มากที่สุด ดังที่ท่านร่อซูล ﷺ ได้ทำการประเมินบรรดาสะหาบะฮะ ﷺ ของท่านก่อนที่ท่านร่อซูล ﷺ จะเฉลยมีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บินอุมร์ ﷺ เล่าว่า ท่านร่อซูล ﷺ ได้ถามว่า

: ﷺ ﷺ))

:

:

:

6((:

⁶ หนะดิษบันทีก โดย บุคอรี, 1987 หนะดิษหมายเลข 59 ; และมุสลิม, 2000 หนะดิษหมายเลข 2811

ความว่า : จากอิบนุอุมร์ รายงานว่า ท่านร่อซูล ﷺ กล่าวว่า ในบรรดาต้นไม้ต่างๆ นั้นมีต้นไม้ที่อยู่ชนิดหนึ่งที่ใบไม่ร่วงเปรียบได้ประหนึ่งมุสลิม ท่านให้บอกกว่าหมายถึงต้นอะไร ทุกคนจะคิดว่าเป็นต้นไม้ในทะเลทราย อับดุลลอฮ์กล่าวว่า ในความคิดของฉันมันควรจะเป็นต้นอินทผลัม พวกเขาจึงกล่าวว่า โอ้ ท่านร่อซูล ﷺ ได้โปรดบอกฉันหน่อยว่ามันเป็นต้นอะไร ท่านร่อซูล ﷺ กล่าวว่า ต้นอินทผลัม

จากหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านร่อซูล ﷺ ได้ทดสอบบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งเป็นการประเมินความรู้ ก่อนที่จะทำการสอน ซึ่งบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ต่างคนต่างคิดอยู่ในใจ เพราะโดยมารยาทแล้วบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ถ้าไม่ทราบคำตอบแล้วก็จะนิ่งเฉยหรือจะกล่าวว่ายัลลอลูฮ์และท่านร่อซูล ﷺ ท่านเป็นผู้รู้ หลังจากนั้นจึงได้ตอบให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ทราบ

2.7.4.1 ความหมายของการวัดผลและประเมินผล

อุทุมพร จามรมาน (2530 : 6) ได้กล่าวว่า การวัด คือ การกำหนดตัวเลขให้กับลักษณะตามกฎที่กำหนด

บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ (2535 : 15) กล่าวว่า การวัดเป็นกระบวนการเชิงปริมาณในการกำหนดค่าเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายแทนคุณลักษณะของสิ่งที่วัดโดยอาศัยกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 139) การวัด (Measurement) คือ การให้ตัวเลขกับลักษณะที่กำหนด

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขหรือสัญลักษณ์สำหรับใช้กำหนดให้กับบุคคลหรือสิ่งของที่แปรมาจากคุณภาพของคุณลักษณะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนด้วยปริมาณ

ส่วนความหมายการประเมินผล ได้มีผู้ให้นิยามดังนี้

อุทุมพร จามรมาน (2530 : 6) ได้กล่าวว่า การประเมินผล คือ การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่วัดตามเกณฑ์ภายในและภายนอก

บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ (2535 : 17) กล่าวว่า การประเมินผล คือ กระบวนการในการตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างมีหลักเกณฑ์เพื่อสรุปว่าสิ่งนั้นดี – เลว ปานใด

แซค (Sax 1989 : 24 , อ้างถึงใน พิชิต ฤทธิ์จรูญ 2545 : 5) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการตัดสินใจคุณค่าหรือตัดสินใจที่เกิดจากการสังเกตจากประสบการณ์และการฝึกฝนของผู้ประเมิน

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การประเมินผล (Evaluation) เป็นการตัดสินใจคุณค่าและคุณภาพของคุณลักษณะที่ได้จากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้

2.7.4.2 องค์ประกอบของการวัดและประเมินผล

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2545 : 2-5) องค์ประกอบของการวัดผลมี 3 องค์ประกอบด้วยกัน ดังนี้

1. ปัญหาหรือสิ่งที่วัด
 2. เครื่องมือวัดหรือเทคนิควิธีในการรวบรวมข้อมูล
 3. ข้อมูลเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ หากเป็นข้อมูลเชิงปริมาณจะต้องมีจำนวนแลหน่วยวัด หากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพจะต้องมีรายละเอียดที่แสดงคุณลักษณะซึ่งอาจไม่ใช่ตัวเลข
- องค์ประกอบของการประเมินผลมี 3 ประการด้วยกันดังนี้

1. ข้อมูล
2. เกณฑ์
3. การตัดสินใจคุณค่าหรือการตัดสินใจ

2.7.4.3 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2549

เป้าหมายสำคัญของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้การสอน คือ การปรับปรุงส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้มีคุณภาพและคุณลักษณะตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 26 ว่า “ ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา ”

หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ทักษะและเจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และรศูลปฏิบัติตามคำสอนของอิสลาม ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ สามารถให้ความ

คิดเห็นและเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่าง ๆ โดยปราศจากความงมงาย มีความคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชนและประเทศชาติ ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในวิชาศาสนา ภาษาอาหรับ ภาษามลายูและวิทยาการต่าง ๆ มีความภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต อุดมคติ เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความสามัคคี รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เห็นคุณค่าของตน มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักการของอิสลาม รู้จักดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกที่ดี รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการอ่าน รักการเขียน รักการค้นคว้า สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของสังคมมุสลิมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

2.7.4.4 ข้อกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549

หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549 เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจะต้องนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรอิสลามศึกษาของสถานศึกษา เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละสถานศึกษานั้น มีข้อกำหนดในการวัดและประเมินผลการเรียน ดังนี้

1. การวัดผลและประเมินผลระดับชั้นเรียน เป็นการประเมินผลการเรียนรู้และ พัฒนาการของผู้เรียน เพื่อมุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์จากการเรียนการสอนหรือไม่เพียงใด ซึ่งจะสะท้อนความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียนและประสิทธิภาพในการจัดการสอน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือ ผู้เรียน ผู้สอนและพ่อแม่ผู้ปกครอง ข้อมูลที่ได้จากผลการประเมินจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ปรับปรุง พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพและใช้สำหรับตัดสินใจผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน สำหรับเกณฑ์การประเมินในระดับชั้นเรียนสถานศึกษาจะเป็นผู้กำหนดเกณฑ์การประเมิน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

2. การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินผลการเรียนและ พัฒนาการของผู้เรียนเป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น เพื่อนำผลไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอน และคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตร รวมทั้งการนำผลการประเมินไปพิจารณาตัดสินผลการผ่านระดับชั้นปีและผ่านช่วงชั้น

3. การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับเขตพื้นที่ เป็นการประเมินคุณภาพ การศึกษาของผู้เรียนทุกคน ในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 3 อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 6 อิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 และอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 3

4. ดำเนินตัดสินผลการเรียนให้ผู้เรียนผ่านช่วงชั้น และจบหลักสูตรอิสลามศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549 ดังนี้

ก. ตัดสินให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 3 ผ่าน ช่วงชั้นที่ 1 และให้ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 6 ผ่านช่วงชั้นที่ 2

ข. ตัดสินให้ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ผ่าน ช่วงชั้นที่ 3

ค. ตัดสินให้ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 3 จบ หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549

การตัดสินผลการเรียนผ่านช่วงชั้นหรือจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้อง ตัดสินตามเกณฑ์มาตรฐานต่อไปนี้(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1. 2549 :1-2 , เอกสารลำดับที่ 17/2549)

2.7.4.5 หลักการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549

การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็น กระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้และพัฒนาการต่าง ๆ ของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ของ หลักสูตร เพื่อนำผลไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุมาตรฐานที่กำหนดไว้ และใช้เป็น ข้อมูลสำหรับการตัดสินผลการเรียนสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบการวัดและประเมินผลการเรียน ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ให้ผลการประเมินผลถูกต้องตามสภาพความรู้ ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ในขณะที่เดียวกันการดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนของ สถานศึกษาจะต้องมีการจัดการเป็นระบบและกระบวนการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ สามารถรองรับ การประเมินภายในและการประเมินภายนอกตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาได้ (กรม วิชาการ 2545 : 4)

เพื่อให้การวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549 ดำเนินเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา และเป็นไปหลักการวัดและประเมินผลการเรียน จึงกำหนดหลักการวัดและประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้

1. สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบประเมินผลการเรียนของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม
2. การวัดและประเมินผลการเรียนต้องสอดคล้อง และครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2549
3. การประเมินผลการเรียนต้องประกอบด้วยการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน การจัดกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน
4. การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ ต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติของวิชาและระดับชั้นของผู้เรียน
5. ให้มีการประเมินความสามารถของผู้เรียน ในการอ่าน คิด วิเคราะห์และเขียนในแต่ละช่วงชั้น
6. ให้มีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น
7. ให้มีการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษา
8. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตรวจสอบผลการประเมินผลการเรียนได้
9. ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถานศึกษา และรูปแบบการศึกษาต่าง ๆ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1. 2549 :3 ,เอกสารลำดับที่ 17/2549)

2.8 หลักการและแนวคิดการจัดการเรียนการสอน

ทิสนา เขมณี(2547 : 167)วิฤติการณ์ฟองสบู่แตกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2540 ได้ให้บทเรียนที่มีคุณค่าแก่ประเทศไทย ทำให้ประเทศได้ตระหนักว่า การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยละเลยการพัฒนาการศึกษานั้น ไม่สามารถช่วยให้ประเทศเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนได้ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการศึกษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาประเทศ นักคิด นักการเมือง รวมทั้งนักการศึกษาต่างก็แสดงวิสัยทัศน์และทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาไว้อย่างหลากหลายน่าสนใจ ซึ่งในที่นี้จะขอเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของนักคิดและนักการศึกษาไทยที่สำคัญบางท่านดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี นักคิดคนสำคัญของประเทศไทย ได้เสนอ ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ 8 ประการ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมไทยทั้งหมด ร่วมกัน เพื่อพัฒนาประเทศให้ไปสู่ความเจริญที่แท้จริงและยั่งยืน และยุทธศาสตร์หนึ่งในแปดที่ เสนอ คือ ยุทธศาสตร์ญาณวิทยา หรือยุทธศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้จริง และปัญหา

ประเวศ วะสี (2537: 10-17) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ความรู้ที่จำเป็นมี 4 ประเภท ใหญ่ๆ เรียกว่าปัญญา 4 หรือ จตุรปัญญา คือ ความรู้ธรรมชาติที่เป็นวัตถุ (วิทยาศาสตร์กายภาพ) ความรู้ทางสังคม (วิทยาศาสตร์สังคม) ความรู้ทางศาสนา (วิทยาศาสตร์ข้างใน) และความรู้เรื่อง การจัดการ ซึ่งปัญญาที่เกิดจากความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งไม่เป็นการเพียงพอที่จะทำให้เกิดดุลยภาพใน สังคมเราจำเป็นต้องมีปัญญาอย่างบูรณาการการศึกษาและการวิจัยจำเป็นต้องคำนึงถึงปัญญาทุกด้าน มิใช่ให้เรียนรู้เป็นส่วนๆ เพราะความรู้แบบแยกส่วน จะนำไปสู่การกระทำแบบแยกส่วน ทำให้เกิด การเสียดุลยภาพและเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น การศึกษาเรียนรู้ จำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบ เชื่อมโยง เนื่องจากในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นเป็น โลกแห่งการเชื่อมโยงเป็นองค์รวม การจัดการ เรียนรู้ ควรจะไปให้ถึง 3 ระดับคือ

1) ระดับที่เกิดความรู้ ซึ่งหมายถึง การรู้ความจริง การที่บุคคลจะทำอะไรให้สำเร็จได้ บุคคลนั้นต้องรู้และใช้ความจริง ความรู้ต้องเป็นความจริง เพราะการใช้ความจริงทำให้ทำได้ถูกต้อง การให้ผู้เรียนสัมผัสความจริงเท่ากับเป็นการทำให้ผู้เรียนมีความรู้ระดับเบื้องต้น

2) ระดับที่เกิดปัญญา เป็นระดับที่ผู้เรียนสามารถบูรณาการหรือเชื่อมโยงความรู้ใน 4 ด้านดังกล่าวข้างต้น และนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

3) ระดับที่เกิดจิตสำนึก คือเกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ และเข้าใจ ตัวเองว่าสัมพันธ์กับสรรพสิ่งอย่างไร

ประเวศ วะสี กล่าวต่อไปว่า จริยธรรมจะเกิดแก่บุคคลต่อเมื่อบุคคลนั้นได้บรรลุ การเรียนรู้ทั้ง 3 ระดับดังกล่าว จึงควรมีการปฏิรูปการเรียนรู้ให้มาเน้นการสัมผัสความจริง การคิด และการจัดการให้มากขึ้นทุกระดับ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของศาสตราจารย์

ดร. ลิปปนนท์ เกตุทัต

ศาสตราจารย์ ดร.ลิปปนนท์ เกตุทัต ผู้มีบทบาทสำคัญทางด้านการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาและการเรียนรู้ไว้หลายประการซึ่งส่งผลต่อการกำหนดนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ

การศึกษาในทัศนะของลิปปนนท์ เกตุทัต (2543 : 2-8) เป็นกระบวนการในการเรียนรู้ชีวิต ท่านกล่าวว่า ชีวิตทุกชีวิตประสงค์จะมีความสุขและลดความทุกข์ แต่ชีวิตจะมีความสุขได้ ชีวิตต้องเรียนรู้ ซึ่งในทัศนะของท่าน **ชีวิตควรเรียนรู้เรื่องความจริง** คือ ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ที่จะปฏิบัติภายในธรรมชาติแวดล้อมและพึ่งพาอาศัยกันในวิถีชีวิต **ชีวิตควรเรียนรู้เรื่องความเป็นธรรม** คือ ศาสนา เพื่อเรียนรู้ที่จะมีความสุข เรียนรู้ที่จะลดความทุกข์ เพื่อให้เกิดปัญญาและสามารถแสวงหาความพอดีระหว่างปัญญาและศรัทธา **ชีวิตควรเรียนรู้เรื่องทางสังคมศาสตร์** เพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ ชีวิตที่ดีเป็นชีวิตที่ต้องการมีการเรียนรู้ นอกเหนือจากการมีสัญชาติญาณ และมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ตลอดชีวิต ขอบวงของชีวิตที่มีการเรียนรู้จะมีลักษณะขยายขอบเขตออกไปเรื่อยๆ ชีวิตที่มีการเรียนรู้จึงเป็นชีวิตที่มุ่งสู่ความสุขและความสมบูรณ์ของชีวิตอย่างไรก็ตาม ชีวิตจะเรียนรู้เพียงอย่างเดียวไม่ได้ จะต้องทำประโยชน์ต่อตนเองและต่อผู้อื่นด้วย และจะต้องนำความรู้สู่การปฏิบัติ จึงต้องมีการทำงานและทำโดยชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและไม่เบียดเบียนตนเองซึ่งก็หมายถึงการรู้จักดูแลบำรุงรักษาให้ร่างกายแข็งแรงมีสุขภาพอนามัยดี มีการเล่นกีฬาและพักผ่อนหย่อนใจด้วย ดังนั้นชีวิตจึงต้องแสวงหาความพอดีระหว่างเรียนรู้การทำงานและการพักผ่อนหย่อนใจ

การปฏิรูประบบและกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะกระแสโลกาภิวัตน์ได้นำทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีเข้ามา กระบวนการเรียนการสอน จำเป็นต้องช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิดเป็น คิดชอบ และเรียนรู้วิธีปรับตัวเอง การปฏิรูประบบการเรียนรู้ไว้ว่าควรเริ่มตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการชีวิตทั้งในครอบครัวและชุมชน เพื่อวางรากฐานชีวิตของเด็ก ให้เข้มแข็งต่อไปจึงพัฒนาความรู้และทักษะพื้นฐาน โดยจัดให้มีหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนั้นสถาบันเอกชนและสถานศึกษาควรจะต้องมีการปรับระบบและทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาสมรรถนะในการก้าวทันโลก และเปิดโอกาสให้ทุกองค์กรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของ ดร. รุ่ง แก้วแดง

ดร. รุ่ง แก้วแดง นักบริหาร และนักการศึกษาผู้ดำรงตำแหน่งทางราชการที่สำคัญ ๓ หลายตำแหน่งในกระทรวงศึกษาธิการ ท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ไว้จำนวนมาก ส่วนหนึ่งของแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนดังนี้

ก. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน

รุ่ง แก้วแดง (2540: 90-117) กล่าวว่าจัดการศึกษาประกอบด้วยกระบวนการหลัก 2 กระบวนการคือ กระบวนการเรียนรู้กับกระบวนการสอน ซึ่งกระบวนการสอนจะต้องเป็นไปเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ท่านได้วิเคราะห์ให้เห็นสภาพของการเรียนการสอนที่ควรปรับเปลี่ยนไปจากอดีตดังนี้

1.) ที่ผ่านมาโดยทั่วไป โรงเรียนมีการสอนมากกว่าการเรียนรู้ ครูมีบทบาทในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าผู้เรียน ดังนั้นจึงควรมีการปฏิวัติระบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนสภาพจากห้องสอนเป็นห้องเรียนและโรงเรียนเป็นโรงเรียน

2.) ที่ผ่านมา โรงเรียนส่วนใหญ่ยังจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยไม่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่กลับยึดตัวครู หลักสูตร เนื้อหาวิชา สื่อ และการวัดผลเป็นหลัก การมุ่งเน้นเนื้อหาทำ ผู้เรียนไม่ได้พัฒนาสมอง ไม่ได้ใช้ความคิด และไม่ได้สร้างความรู้ด้วยตัวเอง เป็นเหตุให้ผู้เรียนขาดความสามารถในการคิดและการสร้างความรู้ด้วยตนเองครูจึงควรปฏิวัติกระบวนการเรียนรู้ โดยเปลี่ยนบทบาทของตนจากการถ่ายทอดความรู้ มาเป็นการสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3.) ที่ผ่านมา การเรียนส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนแบบแยกส่วน แยกเป็นรายวิชาขาดการเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกัน และการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน ได้ ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนจึงควรมีลักษณะที่บูรณาการมากขึ้น เปลี่ยนจากการเรียนรายวิชาเป็นการเรียนแบบองค์รวม เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้แบบองค์รวมที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของตนได้

4.) ที่ผ่านมา การเรียนสร้างความเครียดและความทุกข์ให้แก่เด็ก ทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนรู้ ขาดความใฝ่รู้ ดังนั้นจึงควรมีการปฏิวัติกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตามความสนใจมากขึ้น มีความสุข สนุกกับการศึกษาเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

5.) ที่ผ่านมา ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้รับความรู้จากครู ผู้เรียนไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงขาดความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะขาดการเรียนรู้กระบวนการในการแสวงหาความรู้ ดังนั้นครูจึงควรฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

6.) ที่ผ่านมา การเรียนรู้ถูกจำกัดอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น การเรียนรู้ที่แท้จริงนั้นไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในห้องเรียนเสมอไป ครูควรเปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนแบบใหม่เป็นการเรียนตลอดเวลา เป็นการเรียนตามความพร้อม ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทุกเวลา เรียนที่ไหนก็ได้ และสอบที่ไหน เมื่อไหร่ก็ได้

ข. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปบทบาทหน้าที่ของครู

ครูเป็นกำลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การปฏิรูปการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ประสบความสำเร็จได้ หากครูไม่มีการปฏิวัติมุมมองต่อผู้เรียน และไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอน ความสำเร็จก็คงเกิดขึ้นไม่ได้ รุ่ง แก้วแดง (2540: 140-147) ได้เสนอหลักการในการจัดการเรียนการสอนสำหรับครูยุคใหม่ไว้ว่า ครูควรให้การเรียนเป็นสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ และเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล รวมทั้งครูจะต้องทำตัวเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียนด้วย นอกจากนี้ท่านยังได้เสนอกระบวนการสอน 10 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย

- 1.) การศึกษารวบรวมข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล
- 2.) การวิเคราะห์เพื่อค้นหาศักยภาพของผู้เรียน
- 3.) การร่วมกับผู้เรียนในการสร้างวิสัยทัศน์
- 4.) การรวมวางแผนการเรียน
- 5.) การแนะนำช่วยเหลือเรื่องการเรียน
- 6.) การสรรหาสื่อและอุปกรณ์
- 7.) การให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง
- 8.) การเสริมพลังและสร้างกำลังใจ
- 9.) การร่วมการประเมินผล
- 10.) การเก็บรวบรวมข้อมูล

รุ่ง แก้วแดง (2540: 146) ได้กล่าวว่าครูที่สอนตามกระบวนการนี้จะมีภาพลักษณ์เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ ครูจะมีบทบาทเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” (facilitator) ผู้ให้คำแนะนำและเสริมพลังแก่นักเรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งท่านของ

เรียกครูแบบนี้ว่า เป็น “ ครูพันธุ์ใหม่ ” เพราะเป็นคำบ่งบอกถึงความเปลี่ยนแปลงของครูแบบพลิกโฉม

จากแนวคิดที่ได้ยกมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนหนึ่งที่มีผู้เรียนจะเกิดความรู้ขึ้นขึ้นอยู่กับหน้าที่หรือบทบาทของผู้ที่เป็นครูที่จะต้องหาวิธีการหรือปฏิรูปการเรียนการสอนอยู่เสมอเพื่อให้เหมาะสมกับสถานะของผู้เรียน สภาพสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดีเพราะฉะนั้นครูผู้สอนจะต้องฝึกทักษะการคิด การวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนได้จำแนกหรือแยกแยะระหว่างสิ่งที่ดีและไม่ดี ที่สำคัญครูผู้สอนควรสร้างบทบาทให้ดีที่สุดเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นงลักษณ์ หะยิมะสาและ (2540) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลาม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี เพื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ผลการวิจัยสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) ผลการศึกษาระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามลักษณะงาน 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมและแต่ละด้าน อยู่ในระดับมาก

2) ระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลาม จำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในตำแหน่ง พบว่า

2.1 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุตั้งแต่ 31 ปีลงมา และอายุตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไปมีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

2.2 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าอนุปริญญา วุฒิการศึกษา อนุปริญญาและวุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดย

ภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

2.3 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งน้อยกว่า 5 ปี ประสบการณ์ในตำแหน่งตั้งแต่ 5-10 ปี และประสบการณ์ในตำแหน่งมากกว่า 10 ปี มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

3) ผลของการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร มีดังนี้

3.1) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการบริหารหลักสูตร เช่น ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับจัดอบรมเพิ่มเติมในเรื่องการใช้หลักสูตรให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการบริหารหลักสูตร

3.2) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร เช่น ให้ครูสอนศาสนาอิสลามทำความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ พฤติกรรมการสอนต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กได้ปฏิบัติจริง

3.3) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เช่น ให้มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สนับสนุนสื่อการเรียนการสอน ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตรทุกระดับ

สมบุญ จารูวรรณ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ของวิทยากรอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส โดยศึกษาในด้านความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรอิสลามศึกษาสภาพและปัญหาการจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร การวัดและการประเมินผล ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) สภาพการใช้หลักสูตร วิทยากรอิสลามศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรอยู่ในระดับพอใช้ วิทยากรอิสลามศึกษาได้จัดหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ในห้องสมุดและจัดหาทำสื่อการสอน โดยใช้เงินงบประมาณจากทางโรงเรียน จัดประชาสัมพันธ์การสอนวิชาอิสลามศึกษา โดยการออกพบปะผู้ปกครองในชุมชน การสอนส่วนใหญ่วิทยากรอิสลามศึกษาจะใช้วิธีการ

บรรยายและการประเมินผลโดยวิธีการสังเกต สำหรับการนิเทศผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นิเทศมากที่สุด ด้วยวิธีการให้คำแนะนำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2) ปัญหาการใช้หลักสูตร วิทยาการอิสลามศึกษาส่วนใหญ่จะมีปัญหาว่าเนื้อหาในหลักสูตรไม่สัมพันธ์กับเวลาเรียน บางชั้นจึงสอนไม่ทันตามแผนการสอน ไม่มีห้องสำหรับจัดเป็นห้องละหมวด โดยเฉพาะวิทยากรไม่มีทักษะในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กใช้ห้องสมุด ขาดทักษะในการสอนแบบอภิปรายกลุ่ม การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม ขาดความรู้ในการออกข้อสอบและมีความต้องการในการนิเทศให้มากขึ้น

สมบุญ จารุวรรณ (2537) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาพบว่า ด้านการดำเนินการสอน วิทยาการอิสลามศึกษาขาดเทคนิคการสอนที่สอดคล้องคุณธรรม เทคนิคการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เทคนิคการสอนที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดความคิด ทักษะค่านิยม และการจัดการ ตามที่หลักสูตรกำหนด ยังสอนแบบบรรยายอธิบายหรือบอกความรู้เป็นส่วนใหญ่ จำเป็นจะต้องส่งเสริมให้วิทยาการอิสลามศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในด้านเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการศึกษาหาความรู้จากเอกสารต่างๆ การสาธิตให้ดู การสังเกตการสอน หรือการสนทนาทางวิชาการกับผู้ทรงคุณวุฒิ และยังต้องการให้มีการนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (ม.ป.ป. : 79-85) ได้ทำการประเมินคุณภาพการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 2 ผลการประเมินพบว่า การใช้วิธีสอนและการจัดกิจกรรมนั้น โดยเฉลี่ยวิธีและกิจกรรมที่ครูสอนอิสลามศึกษาจัดมาก ได้แก่ การบรรยายเนื้อหาตามบทเรียน การบรรยายแล้วสาธิต การอธิบายประกอบการซักถาม วิธีสอนและกิจกรรมที่ครูจัดน้อยได้แก่ การเล่นเกมหรือบทบาทสมมติ การเล่นเกม การจัดนิทรรศการ ปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอน และกิจกรรมโดยทั่วไปผู้สอนเห็นว่ามีปัญหามากในเรื่องความรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการสอนและการจัดกิจกรรม ทำให้ผู้สอนใช้วิธีการแบบเดิมซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำให้หน้าเบื่อ การสอนแต่ละครั้งผู้สอนไม่ได้ประเมินผลว่าสอนบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ เพราะจุดมุ่งหมายจะเป็นเข็มทิศแก่ครู ถ้าครูขาดการประเมินผลแล้ว ครูไม่สามารถจะทราบได้ว่า ได้เดินไปตามทิศทางการที่ต้องการหรือไม่ ดังนั้นในการสอนแต่ละครั้งครูควรจะได้มีการบันทึกการสอนอย่างง่าย ๆ และมีการประเมินผลด้วยในทุกๆ ครั้งที่มีการสอน ด้านการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารใช้กลยุทธ์ในการดึงมวลชนในท้องถิ่นมาร่วมกิจกรรมในโรงเรียน มีการจัดนิทรรศการทางวิชาการที่แสดงผลงานของนักเรียนเพื่อสร้างศรัทธาต่อผู้ปกครอง ส่วนด้านการนิเทศ ควรมีการเพิ่มพูนความรู้

วิชาอิสลามศึกษา ความรู้ด้านเทคนิคการนิเทศแก่ผู้นิเทศ เพื่อให้มีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง และตรงกับความต้องการของผู้รับผิดชอบ

คำ พาทอม (2529) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ ปัญหาการสอนวิชาอิสลามศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาสภาพปัญหาในการบริหารหลักสูตรอิสลาม ตลอดจนการติดตามและประเมินผลโรงเรียนที่เปิดสอนศาสนาอิสลาม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการนำหลักสูตรไปใช้และเพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับครูและวิทยากรผู้สอนอิสลามศึกษา พบว่า การยอมรับและความเชื่อถือของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อวิทยากรเป็นปัญหาสำคัญที่สุด รองลงมาคือวิทยากรไม่มีวุฒิทางครู วิทยากรขาดความรู้และทักษะด้านภาษาไทย

2) ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พบว่า ปัญหาที่สำคัญมี 2 ประการคือ ความไม่สอดคล้องกันระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตรจริยศึกษา 2521 กับเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษาและเรื่องสื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา ปัญหารองลงมาคือ ปัญหาเรื่องการจัดแบ่งเวลาที่ใช้มาจากวิชาอื่นๆ จุดประสงค์และเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษา ไม่สอดคล้องกับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และปัญหาเรื่องกิจกรรมที่มีลักษณะไม่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

3) ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการสอน พบว่า มีปัญหาสำคัญ 5 ประการ คือการใช้สื่อประกอบการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาอิสลามศึกษา กับวิชาอื่น เช่น วิชาดนตรี นาฏศิลป์ ความเข้าใจของวิทยากรในเรื่องจุดมุ่งหมายของหลักสูตรความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาของหลักสูตรกับกิจกรรมประกอบการสอน และเรื่องวิธีการวัดผลตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้

4) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและบุคลากร พบว่า ปัญหาที่สำคัญ คือ ความรู้ของผู้นิเทศวิชาอิสลามศึกษา รองลงมาคือ การนิเทศการสอนและความสามารถการนิเทศของผู้นิเทศ

5) ปัญหาอื่นๆ ได้แก่ ค่าตอบแทนวิทยากรเป็นรายชั่วโมงมีอัตราน้อยการเบิกจ่ายและเอกสารต่างๆ ไม่เป็นไปตามกำหนด การสอนอิสลามศึกษาไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องนักเรียนไปเรียนวิชาศาสนาที่อื่นได้ เป็นต้น และผู้วิจัยยังได้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่สำคัญ 2 อย่าง คือ การพัฒนาบุคลากร เช่น การอบรมวิทยากรเพิ่มเติมทางด้านหลักสูตรวิธีสอน การวัดผล รวมทั้งการอบรมเพื่อเพิ่มวุฒิทางวิชาชีพครูกับอีกวิธีหนึ่งที่จะต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กัน คือ การพัฒนาหลักสูตรวิชาอิสลามศึกษาให้มีความถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้นตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

สุนทร ปิยะวสันต์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ การศึกษาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหา

การใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ พุทธศักราช 2523 โดยทำการศึกษาคำใช้หลักสูตรด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนเพื่อการใช้หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โดยกำหนดกลุ่มประชากรในการศึกษา คือ กลุ่มผู้บริหาร และครูผู้สอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีการศึกษา 2532 ใช้การสุ่มตัวอย่างวิธีแบ่งชั้น จะได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้ คือ กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 639 คน กลุ่มครูผู้สอนวิชาอิสลามศึกษา จำนวน 635 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยาย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) สภาพการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่ใช้หลักสูตรโดยยึดแนวทางจากหลักสูตร อิสลามศึกษา 2523 ครูอิสลามศึกษามีการจัดทำบันทึกการสอนเพื่อในการเตรียมการสอนล่วงหน้า และเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน ในด้านการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการแจ้งวัตถุประสงค์ก่อนทำการสอนทุกครั้ง วิชาที่ใช้กันมากคือการฝึกปฏิบัติ รองลงมาได้แก่การสาธิตและการอภิปราย มีการประเมินผลการสอนหลังจากการสอนทุกครั้ง โดยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์

2) ปัญหาการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบบ่อยที่สุดคือขาดงบประมาณ รองลงมาคือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน และช่วยเวลาในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ ขาดแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ขาดการนิเทศการสอนเนื่องจากผู้ที่มีความสามารถที่จะนิเทศวิชาอิสลามศึกษามีจำนวนน้อยและปัญหาที่พบบ่อยอีกประการหนึ่งไม่มีเวลาที่จะทำการสอนซ่อมเสริม สำหรับปัญหาด้านการเรียนการสอน ครูสอนวิชาอิสลามศึกษาขาดสื่อประกอบการเรียนการสอน และขาดความรู้และทักษะในการวัดผลและการประเมินผล

ฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2, 2527 : 74) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ ผลการดำเนินงานตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนและโรงเรียนที่มีต่อการเปิดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และเพื่อศึกษาผลการเรียนวิชาอิสลามศึกษาที่มีผลต่อคุณธรรมของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อโครงการสอนศาสนาอิสลาม ผู้ปกครองนักเรียน ร้อยละ 100 เห็นด้วยกับการที่ทางราชการจัดให้มีโครงการสอนศาสนาอิสลาม และเห็นว่าหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ใช้อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษามีความเหมาะสมแล้ว ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของชุมชนและมีความต้องการให้เพิ่มเวลาเรียนให้มากขึ้น

2) ความคิดเห็นของโรงเรียนที่มีต่อโครงการสอนศาสนาอิสลาม พบว่าอัตราการมาเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ความเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีความต้องการให้บุตรหลานของตนไปเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษามากขึ้น จึงแสดงให้เห็นว่าโครงการสอนศาสนาอิสลามก็เป็นโครงการหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาการจัดการประถมศึกษาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการขาดเรียน

3) ผลการเรียนรู้วิชาอิสลามศึกษา การวิเคราะห์คะแนนผลการทดสอบวิชาอิสลามศึกษาในภาคความรู้ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า อยู่ในเกณฑ์สูงกว่าระดับความพอใจเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากครูสอนศาสนาอิสลาม ยังด้อยในความรู้ความสามารถของการจัดกระบวนการเรียนการสอน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่เคยเรียนในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับอาชีพครูมาก่อน เพียงแต่ผ่านการอบรมเพียง 10 วัน เท่านั้น

4) ผลการเรียนรู้วิชาอิสลามศึกษา ที่มีต่อคุณธรรมของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่า หลังจากเรียนวิชาอิสลามศึกษาแล้ว นักเรียนมีคุณธรรมในทุก ๆ ด้าน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ได้มุ่งหวังไว้ว่าคุณธรรมที่นักเรียนมีมากที่สุด คือ การปฏิบัติตนเป็นผู้มีความพอดี กล่าวคือ กล้าคิด กล้าทำ กล้าพูดและตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งในส่วนของคุณธรรมที่นักเรียนมีน้อยที่สุดนี้ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของผู้ปกครองนักเรียน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนไม่ได้เน้นให้มีคุณธรรมในส่วนนี้

อตุล นาเคโร (2539 : 141) ได้ทำวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัดทำและการใช้แผนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่จัดทำกำหนดการสอนเป็นรายสัปดาห์ โดยมอบหมายให้ครูผู้สอนแต่ละคนรับผิดชอบในการจัดทำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาทุกคนมีภาระและงานสอน และงานอื่นมากเหมือนกัน ดังนั้นการจัดทำกำหนดการสอน โรงเรียนจึงมอบหมายให้ครูแต่ละคนรับผิดชอบของตนเอง และจากการที่พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่จัดทำกำหนดการสอน คงเป็นเพราะว่าครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้ผ่านการอบรมการใช้หลักสูตร ตลอดจนทำกำหนดการสอนมาแล้ว ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำกำหนดการสอน

ชัยวัน พรประสิทธิ์ (2539 : 88) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาและความต้องการทางการสอนของครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษ ระดับชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนเอกชน จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ผู้มีประสบการณ์สอนภาษาอังกฤษต่ำกว่า 6 ปี มีปัญหาและมีความต้องการมากกว่าผู้มีประสบการณ์สอนภาษาอังกฤษ 6 ปีขึ้นไปทุกด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านวิธีสอน และด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียน

พิศวง อังศิริวัฒน์ (2530 : 157) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการนิเทศการสอนครูภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ครูในโรงเรียนขนาดใหญ่ส่วนใหญ่จบวิชาเอกภาษาอังกฤษ มีประสบการณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ 6-10 ปี และเข้ารับการอบรมการสอนภาษาอังกฤษแล้ว มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนมาก มีความต้องการจำเป็นในการนิเทศการสอนระดับปานกลาง 2 ด้านคือ ด้านเนื้อหาวิชา และด้านสื่อการเรียนการสอน โรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ครูภาษาอังกฤษส่วนใหญ่จบการศึกษาวิชาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษมีประสบการณ์การสอน 1-5 ปี และไม่เคยผ่านการอบรมการสอนภาษาอังกฤษมาก่อน จึงมีความต้องการจำเป็นในการนิเทศการสอนในระดับมาก ในด้านเนื้อหา ด้านวิธีการสอนและเทคนิคการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล

ฝ่ายโครงการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต 2 (ม.ป.ป. : 22) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผลการดำเนินงาน โครงการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ จากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการนิเทศและการนิเทศ ผู้บริหารมีการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรอิสลามศึกษาให้กับครู ผู้ปกครองชุมชนทราบอย่างต่อเนื่อง โดยมีการปฏิบัติอย่างน้อยภาคเรียนละ 1-2 ครั้ง โดยไม่รวมกับการประชุมย่อย มีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานให้ทราบ พร้อมกันนี้การนิเทศโดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศระดับโรงเรียน และระดับเขตพื้นที่การศึกษา ทำการนิเทศโรงเรียนในหลายรูปแบบ กล่าวคือ นิเทศโดยตรงในโรงเรียนในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน นิเทศโยการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการนำเสนอข้อมูลและผลการดำเนินงานรวมถึงแนวทาง อุปสรรคต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน

2. ด้านการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนอิสลามศึกษา มีการอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตรและครูผู้สอนจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษา มีการจัดทำแผนการเรียนรู้อ และศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล ในขณะที่เดียวกันมีการสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียนที่เรียนอ่อนและนักเรียนที่เรียนดี นอกจากนี้ครูผู้สอนยังจัดการเรียน

การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการกลุ่มและจัดกิจกรรมที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียนและที่สำคัญยิ่งครูผู้สอนทุกคนมีการแทรกคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน

3. ด้านสภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมแล้วผู้เรียนมีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอยู่ในระดับน้อยคิดเป็นร้อยละ 39.7 ที่ปฏิบัติสม่ำเสมอ ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน คิดเป็นร้อยละ 70.5 ที่ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คิดเป็น ร้อยละ 61.2 ที่ปฏิบัติบางครั้ง

ศุพร ทองคลองไทร (2539 :174-175) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลของการศึกษาสภาพการนิเทศการศึกษาที่ได้ปฏิบัติจริงในแต่ละด้านของผู้ให้การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สรุปความถึงสภาพการนิเทศการศึกษาดังนี้

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพบว่า ผู้ให้การสัมภาษณ์มีกิจกรรมการนิเทศการศึกษา คือ การเสนอรูปแบบการสอนใหม่ ๆ แก่ครู ได้จัดประชุมครูเพื่อสรุปและหาวิธีการแก้ปัญหาการสอน จัดส่งครูไปอบรมฝึกทักษะการสอนในวิชาต่าง ๆ ส่งเสริมให้ครูมีการสอนซ่อมเสริม จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน ประการสุดท้ายได้บุคคลภายนอกที่มีความสามารถสอนในวิชาที่ขาดแคลนครู

ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนพบว่า ผู้ให้การสัมภาษณ์มีกิจกรรมการนิเทศการศึกษาคือ จัดหาเอกสารการวัดผลและประเมินผลให้ครูได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ได้ประชุมชี้แจงให้ครูมีเทคนิควิธีการวัดผลและประเมินผลที่ดี ได้จัดส่งครูไปอบรมการวัดและประเมินผลตามที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดอบรม ได้จัดหาอุปกรณ์และร่วมมือกับครูในการสร้างเครื่องมือวัดผลและประเมินผล และประการสุดท้ายมีการส่งเสริมให้ครูนำผลการประเมินมาใช้เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

ส่วนของการศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการนิเทศการศึกษาของผู้ให้การสัมภาษณ์ มีปัญหาดังนี้ การขาดแคลนสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน ขาดแคลนอัตราค่าจ้างครู ผู้นิเทศมีงานอื่น ๆ มากจึงไม่มีเวลานิเทศการศึกษา ครูขาดความรู้เฉพาะด้านจึงขาดทักษะการสอนที่ดี ส่วนแนวทางแก้ไขปัญหาการนิเทศการศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์มีดังนี้ ควรจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนซื้อสื่อหรือส่งเสริมให้ครูสามารถผลิตสื่อการสอนให้มีคุณภาพ ควรจัดสรรอัตราครูให้มีตามเกณฑ์ที่ ก.ค.กำหนดแต่ละโรงเรียน ควรบรรจุครูที่มีคุณวุฒิเฉพาะด้านให้ครบทุกโรงเรียน จัดส่งครูไปอบรมหรือเชิญผู้มีความรู้มาสาธิตการสอนให้ครูดูเป็นแบบอย่าง

สุวิษ สุภวีย์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทศึกษานิเทศก์ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อเครื่องมือเครื่องใช้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ยังมีปัญหาอยู่ที่มากทุกด้าน

อามีเนาะ มามู (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า

ระดับการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของครูสอนอิสลามศึกษาที่มีวุฒิครูและไม่มีวุฒิครูเห็นว่าในภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการสอน ครูอิสลามศึกษาที่ไม่มีวุฒิครูเห็นว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารส่วนมากมีปัญหาด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน เช่น สื่ออิสลามศึกษามีไม่เพียงพอ ผู้บริหารไม่ให้คำแนะนำในการผลิตสื่อ และด้านพัฒนาครูผู้สอน เช่น จัดอบรมทางวิชาการน้อยมาก และไม่เปิดโอกาสให้ไปศึกษาดูงานที่โรงเรียนอื่น สำหรับข้อเสนอแนะส่วนมากได้เสนอแนะไว้ คือ ควรจัดสรรสื่ออิสลามศึกษาให้เพียงพอ ควรให้การอบรมเกี่ยวกับทักษะและเทคนิคการผลิตสื่อ ควรจัดอบรมทางวิชาการในวิชาอิสลามศึกษาให้มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ครูสอนอิสลามศึกษาได้ไปศึกษาดูงานโรงเรียนอื่น ๆ

สมยศ ชัยชนะ (2540) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเอกชน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

ระดับการปฏิบัติหรือปัญหาที่ประสบกับการใช้หลักสูตรและหนังสือวิธีการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ การวัดและประเมินผล การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการนิเทศการสอน มีอยู่ในระดับปานกลาง หรือในทุกสภาพการเรียนการสอนครูสอนภาษาไทยได้นำมาใช้เป็นบางครั้ง หรือได้ปฏิบัติไม่มากนัก ส่วนปัญหาเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนแต่ละด้านก็มีอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

ครูภาษาไทยเห็นว่า การนิเทศงานวิชาการมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถนำผลจากการนิเทศไปปรับปรุงวิธีการเรียนการสอน การดำเนินงานด้านการเรียนการสอนภายในหมวดวิชาและเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพได้ แต่หากมีการละเลยการนิเทศงานวิชาการก็จะมีผลในลักษณะตรงกันข้ามได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ครูภาษาไทย

ส่วนใหญ่ต้องการรับการนิเทศเกี่ยวกับการสอนและเทคนิคการสอนมากที่สุด เพราะเห็นว่าวิธีการสอนที่สอนอยู่ในปัจจุบันยังไม่เป็นที่พอใจ

เฉลิมพล และชัน (2550 : 111-114) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ด้านการจัดการเรียนการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่าสภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 12 รายการ

ด้านการวัดและการประเมินผล ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่าสภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 16 รายการ

ส่วนผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลางตามความเห็นของครูในด้านการจัดการเรียนการสอน จากการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือปัญหาเกี่ยวกับเวลาเรียน เช่นเวลาเรียนในแต่ละคาบมีน้อย ตารางเรียนไม่เหมาะสมกับเนื้อหาการเรียนการสอนบูรณาการทำให้คาบเรียนเพิ่มขึ้นและเวลาในแต่ละคาบน้อยลง รองลงมาคือปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เช่น เด็กอ่อนมากเกินไปในบางห้อง แต่ละห้องมีเด็กมากเกินไป และนักเรียนขาดความเอาใจใส่ต่อการเรียน รวมทั้งมีความรู้พื้นฐานต่างกันทำให้มีปัญหาในการสอนของครูและมีปัญหาในการรับรู้ของเด็ก

แนวทางการแก้ไขที่พบมากที่สุดคือ เพิ่มคาบเวลาและจัดทำปฏิบัตินเวลาการเรียนการสอนรวมถึงแจ้งให้ครูทราบ รองลงมาคือให้มีเด็กเก่งปนให้ห้องเรียนด้วยเพื่อจะได้ช่วยเหลือกันลดจำนวนเด็กในแต่ละห้อง และปรับให้นักเรียนสนใจการเรียนโดยการใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย และจัดให้มีการเรียนปรับพื้นฐานก่อนสำหรับเด็กที่มีความรู้พื้นฐานน้อย

ด้านการวัดและประเมินผล จากการวิจัยพบว่า จากการวิจัยพบว่าปัญหาที่พบมากที่สุดการวัดผลเป็นแบบเดิม ๆ ไม่สามารถบ่งชี้ความจริงในตัวเด็กได้และการวัดผลและประเมินผลด้วยวิธีการอภิปรายหน้าชั้นหรือรายงานหน้าชั้นมีน้อย รองลงมาคือ มีการประเมินผลน้อย ไม่ต่อเนื่องและมาตรฐานในการวัดประเมินผลยังไม่สมบูรณ์ ไม่มีเกณฑ์ที่ตายตัว

ส่วนแนวทางการแก้ไขที่พบมากที่สุดคือ ใช้วิธีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง เน้นการปฏิบัติจริงและจัดให้มีการวัดและประเมินผลในด้านการอภิปรายหรือรายงานหน้าชั้น เพิ่มขึ้น รองลงมาคือให้มีการวัดประเมินผลตามรายจุดประสงค์และต้องมีการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง และทำให้เป็นมาตรฐาน โดยจัดรูปแบบและเวลาการประเมินให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและเน้นให้นักเรียนได้ทำข้อสอบในเชิงอธิบาย

นุกูล ชูญ้อย (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา 2 พบว่า

ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ในภาพรวมและเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ด้านบุคลากร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผล และด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน ในภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางโดยมีปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอนมากที่สุด

ดร.ชนิ นินนาทโยthin (2544) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพการเรียนการสอนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ในกลุ่มโรงเรียนสันทราย สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

สภาพการเรียนการสอนของครูคณิตศาสตร์จากการตอบแบบสอบถาม ในด้านการเตรียมการสอนครูส่วนใหญ่ ใช้เอกสารคู่มือครูประกอบการเรียนการสอนไม่มีแผนการสอนแต่มีบันทึกการสอนแบบย่อไม่เป็นทางการ เตรียมสื่อการสอน เตรียมเครื่องมือวัดและประเมินผลตามลำดับ และในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่ใช้กิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน ใช้กิจกรรมหลากหลายสอนตามขั้นตอน มีการทดสอบระหว่างเรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพอใจกับการสอนแต่ละครั้ง ในการผลิตสื่อและการใช้สื่อ ครูใช้สื่อและอุปกรณ์ที่มีอยู่ในโรงเรียนและผลิตสื่อการสอนขึ้นเองในระดับมาก แต่ใช้สื่อจากวิทยากรนอกโรงเรียน และใช้สื่อที่เป็นเทคโนโลยีและนวัตกรรมในระดับน้อย ด้านการวัดและประเมินผลครูส่วนใหญ่มีการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับมาก นำผลการวัดและประเมินผลไปปรับปรุงการสอน

จวงจันทร์ โชคชัยอำนาจกิจ (2535 : 86) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความต้องการการนิเทศงานวิชาการของครูโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ในเขตการศึกษา 12 พบว่า ครูที่มีประสบการณ์น้อยและครูที่มีประสบการณ์มาก ในภาพรวมต่างก็มีความต้องการการนิเทศงานวิชาการอยู่ในระดับมากทุกด้านคือ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ธีรนนท์ ตานนท์ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาของครูผู้สอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านสื่อและบริการสื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

อัญชะ มาลินี (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การประเมินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสตูล พบว่า

หลักการและจุดหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นอย่างดี และยังสอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยมุสลิมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงสอดคล้องกับสภาพ และการแก้ปัญหาในด้านการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ส่วนองค์ประกอบด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า ด้านบุคลากรมีความเหมาะสม แต่ด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อมีไม่เพียงพอ ขาดความหลากหลายซึ่งจะมีผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนหากอุปกรณ์ งบประมาณ และสื่ออื่น ๆ ไม่เพียงพอ องค์ประกอบด้านกระบวนการพบว่า การประเมินผลการเรียนและการบริหารหลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คือมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการวัดผล ประเมินผลและนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน มีการส่งเสริมการวางแผนเตรียมการต่างๆเช่น การจัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ในส่วนของการนิเทศ ติดตามและประเมินผล ยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง และส่วนของผู้ปกครองด้านการมีส่วนร่วมในหลักสูตรยังมีน้อยมาก โรงเรียนยังไม่เปิดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดนัก องค์ประกอบด้านผลผลิตพบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการตามหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คือบุคลากรได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นที่น่าพอใจ นักเรียนมีค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรมจริยธรรมตามที่กำหนด สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำตามแบบอย่างและเป็นแบบอย่างที่ดีได้ คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 76.20

นิตยา มัสเยาะ(2545) ศึกษาเรื่องปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า

1.ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม จังหวัดยะลา โดยรวมและรายด้าน พบว่า ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงจากมากไปน้อยคือ ด้านสื่อการเรียนการ

สอน ด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล

2. การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ในชุมชนมุสลิม จังหวัดยะเชิงเทรา โดยรวมและด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอน ผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อปัญหามากกว่าครูผู้สอนอิสลามศึกษาเกี่ยวกับด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนด้านการวัดผลและประเมินผลมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

ซูมัยยะห์ สาและ (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในการจัดการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลาพบว่า จากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ตามความเห็นของวิทยากรอิสลามศึกษา ดังนี้

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับปานกลางและวิธีการยังไม่หลากหลายรองลงมาคือจัดทำแผนการสอนและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนที่กำหนดไว้อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์หลากหลาย ครอบคลุมกระบวนการที่วางไว้และมีการสอนซ่อมเสริมให้แก่แก่นักเรียนที่มีปัญหาด้านการเรียน โดยเพิ่มชั่วโมงเรียน รองลงมาคือการจัดอบรมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อจะได้นำวิธีการที่หลากหลายมาปรับใช้กับการเรียนการสอนต่อไป

ด้านสื่อการเรียนการสอน มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือ สื่ออิสลามศึกษามีน้อย ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน และสื่อที่ใช้อยู่ต้องออกแบบประมาทของตนเอง รองลงมาคือผลิตสื่อตามความรู้ความสามารถของตนเอง ขาดการจัดซื้อสำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือ ต้องการให้เขตพื้นที่หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุนสื่ออิสลามศึกษาให้กับโรงเรียน เช่น ภาพโปสเตอร์ บัตรคำ ซีดี ชุดการสอน เป็นต้น และรองลงมาคือ ต้องการให้มีการจัดอบรมการออกแบบและผลิตสื่อการเรียนการสอน

ด้านการวัดและประเมินผล มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือ ทำการวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงและรองลงมาคือทำการวัดและประเมินผลผู้เรียนอย่างหลากหลายวิธีการ โดยจัดทำเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับความยากง่ายของเนื้อหาสำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือ ต้องการให้มีแบบวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นมาตรฐานสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ และมีการวัดและประเมินผลในระดับเขตพื้นที่ จังหวัด และระดับชาติและรองลงมาคือ ต้องการวัดและประเมินผลผู้เรียนให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด อย่างหลากหลายวิธีการ และครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย

จากเอกสารและงานวิจัยที่ได้เสนอมาในตอนต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นหัวใจหลักของการจัดการศึกษา การเรียนการสอนในฐานะเป็นระบบมีกระบวนการ ได้แก่ การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน การใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ดังนั้น พฤติกรรมการเรียนการสอนจึงวิเคราะห์ออกมาในเชิงระบบ ซึ่งในงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่แล้วจะให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้งสี่ด้านดังกล่าว บางด้านเช่น การวางแผนการสอน และการดำเนินการสอน ยังมีปัญหาอยู่ในระดับต้น ๆ อาจเป็นเพราะครูผู้สอนขาดประสบการณ์ด้านการสอน บางด้านเช่น การใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ยังมีปัญหาในระดับรองลงมา อาจเป็นเพราะว่าขาดทักษะและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ

สำคัญอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาจะต้องคำนึงถึงการจัดการเรียนการสอน และควรได้รับการพัฒนาอบรมทางวิชาชีพ เพื่อพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพด้านการจัดการเรียนการสอน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ก็เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร ซึ่งจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบข้อเท็จจริง และหาทางป้องกัน แก้ไข ได้ถูกต้องและดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้